

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Bakalářská práce

Historický proces formování Rule of Law v Anglii

Karel Holý

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra teorie práva

Studijní program Právní specializace

Studijní obor Veřejná správa

Bakalářská práce

Historický proces formování Rule of Law v Anglii

Karel Holý

Vedoucí práce:

JuDr. Michal Šejvl, Ph.D.

Katedra teorie práva

Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Obsah:

1. Úvod.....	5
2. Středověk a kořeny Rule of Law	8
2. 1 Středověké spisy – Glanville, Bracton, Fortescue.....	9
2. 2 Magna Charta a významné právní dokumenty.....	11
3. Edward Coke „básník soudní moudrosti“	14
3. 1 Cokeovo právní myšlení a jeho „praktický“ vliv	16
3. 1. 1 Coke a Magna Charta	17
3. 1. 2 Kauza dr. Bonhama	17
3. 1. 3 „Účelový obraz anglických právních dějin“ a Edward Coke	21
4. Rule of Law a doktrína parlamentní suverenity v zrcadle 17. a 18. století.....	24
4. 1 Sedmnácté století v Anglii – krize a politické převraty	25
4. 1. 1 Stuartovci v čele Anglie a období před občanskou válkou	26
4. 1. 2 Od občanské války až k restauraci Stuartovců	28
4. 1. 3 Slavná revoluce 1688.....	30
4. 2 Parlament jako „suverén“ vs. Rule of Law	33
4. 2. 1 Blackstone – suverenita a přirozené právo	33
4. 2. 2 Goldsworthy a ideální světy Rule of Law a svrchovaného parlamentu	35
5. Koncepce Rule of Law a parlamentní suverenity u Diceyho	37
5. 1 Parlamentní suverenita	37
5. 2 Rule of Law a Albert Vann Dicey.....	40
5. 3 Kompatibilita parlamentní suverenity a Rule of Law jako sporný bod u A. V. Diceyho	43
6. Závěr	45
7. Seznam literatury:	48
7. 1 Internetové zdroje.....	52
8. Resumé.....	53

1. Úvod

Anglie – rodiště liberalismus a bašta Rule of Law – patří k zemím, jež výrazně ovlivnily mnoho oblastí lidského konání. Z pozice ostrovního státu se Anglii podařilo vystoupit na pomyslný vrchol „imperiálního“ žebříčku, a to když v 18. a 19. století bychom hranice sféry vlivu mohli hledat daleko od břehů britského království. Studium historie Anglie skýtá mnoho přitažlivých momentů, které přitahovaly a nadále přitahují pozornost nepřeborného množství badatelů. Předkládaná práce se také vydá na historický exkurz, avšak předmět zájmu nebudou tvořit politické, ekonomické nebo sociální dějiny¹ Anglie, ale dějiny právní – konkrétně vztahované k vývoji konceptu Rule of Law. Anglie představuje z historického a právně-teoretického pohledu opravdu zajímavý případ – nepsaná ústava, absence explicitního (v moderním smyslu) výčtu individuálních práv, teorii Rule of Law nebo doktrínu suverenity parlamentu, a proto právní dějiny Anglie upoutaly také pozornost autora práce, který se je jal v rámci jeho – intelektem a znalostmi omezených – možností „prostudovat“.

Název práce – „*Historický proces formování Rule of Law v Anglii*“ – již vnáší světlo a napomáhá zodpovědět otázku, kterou si vždy klademe v úvodu knih, textů atp. – co bude obsahem následujících kapitol? Cílem práce je zmapovat vývoj Rule of Law v Anglii od středověkých kořenů až po 18., respektive 19. století, ve kterém proslavil a zpopularizoval doktrínu Rule of Law právní teoretik A. V. Dicey. Za tímto účelem se vydáme na pomyslnou cestu, která nás zavede do období feudální Anglie, spolu s Edwardem Cokem se postavíme stuartovským panovníkům nebo nasajeme „revoluční“ náladu sedmnáctého století, v němž došlo k zlomovým událostem, které nejenže přetvořily dosavadní politické zvyklosti a pořádek, ale také zásadním způsobem přispěly k vývoji Rule of Law. Nastíněná cesta nám částečně představuje obsah následujících kapitol, ale zároveň nám pokládá otázky, které bychom měli v průběhu práce zodpovědět nebo alespoň naznačit směr, kterým by se naše úvahy mohly pohybovat při jejich (dalším) hledání. Otázky mají následující znění (1) kde hledat (v jakém období) kořeny konceptu Rule of Law? (2) jakým způsobem se pod

¹ Je ale potřeba poznamenat, že bez vstupů na „politické kolbiště“ nebo bez náčrtu ekonomického a sociálního pozadí nelze pojednat o tématu práce.

vývoj Rule of Law podepsaly významné právní dokumenty, jako např. Magna Charta? (3) jak ovlivnilo myšlení právních teoretiků a politických myslitelů formování Rule of Law? (4) Rule of Law a doktrína parlamentní suverenity – (ne)slučitelné principy anglického konstitucionalismu?

Z přecházejících řádků jsme mohli odtušit název první kapitoly práce – *Středověk a kořeny Rule of Law*. V té se bude pozornost upírat na středověké události či aspekty, které bychom mohli spojovat s „počátkem“ vývoje Rule of Law, přičemž právě tato kapitola by nám měla přinést odpověď na první vznešenou otázku, ale také – jak v zápětí poznáme – částečně na otázky č. 2 a 3. Následující kapitola - *Edward Coke „báseň soudní moudrosti“*- pojedná o osobě Edwarda Cokea, který výrazným dílem přispěl k rozvoji právního myšlení, ale také vyslovil teze a postuláty, jejichž odraz lze vyzorovat v událostech 17. století. Jestliže se ptáme (3) jak ovlivnily myšlenky právních teoretiků Rule of Law, právě „Cokeova“ kapitola budiž jasnou a ilustrativní odpovědí, jelikož bez „jeho“ „mýtu starobylé ústavy“ nebo rozsudku v kauze dr. Bonhama bychom jen těžko mohli pojednat o procesu formování Rule of Law. Podobně významná bude i další kapitola - *Rule of Law a doktrína parlamentní suverenity v zrcadle 17. a 18. století* – která jistých ohledech bude mít charakter „volného pokračování“ předešlé části, a to vzhledem ke skutečnosti, že Coke hlásal (publikoval) své myšlenky na přelomu 16. a 17. století. Anglie zažila v 17. století politické otřesy, v nichž byla prolita krev, které měly za následek přesun politické moci z rukou panovníka do náručí parlamentu, jenž se stal po občanské válce ve 40. letech a po Slavné revoluci v roce 1688 hlavním politickým subjektem v zemi. Krom toho, že revoluce přepsaly rozdělení sil v zemi, mají události také co říci k formování Rule of Law, a proto jim dle mého soudu musí být vyčleněno místo v předkládané práci. V této souvislosti považuji za dobré poznamenat, že jsem se snažil vyhnout popisu politických událostí a spíše upozornit na takové aspekty, které – řekněme – spoluutvářely dějiny Rule of Law a parlamentní suverenity. Právě doktrína parlamentní suverenity převzala v kontextu 17. století „otěže“ a v nadneseném slova smyslu se „utkala“ o místo pod sluncem s teorií Rule of Law (alespoň v pracích právních teoretiků či soudců). Debatě ohledně vztahu těchto dvou teorií se bude věnovat druhá část čtvrté kapitoly, v níž bychom měli najít odpověď na poslední (4) položenou otázku. Výprava (cesta) po dějinách formování Rule of Law bude

zakončena ne nesymbolicky u osoby A. V. Diceyho, který se pokusil definovat jednak Rule of Law a druhak doktrínu parlamentní suverenity, ale zároveň pojednat o jejich vztahu.

Vzhledem k faktu, že literatura české provenience řeší problematiku anglických právních dějin spíše v obecné rovině a téma Rule of Law bývá pouze „dotčeno“, vychází tato práce z prací zahraničních autorů. Výjimku představuje publikace Kuklík – Seltenreich (2011) *Dějiny angloamerického práva*, ve které lze naleznout např. krátké úryvky z děl anglických právních teoretiků. Zmínit bychom z český psané literatury mohli také publikaci Stanislava Balíka ml./st. (2010). O anglické historii se můžeme dočíst např. Kovář – Tumis (2007) nebo Miller (2006), v němž bylo zajímavým způsobem pojednáno o mýtu anglické ústavy. Mou ambicí bylo opatřit si k sepsání práce takovou odbornou literaturu, která patří k tomu základnímu/nejlepšímu, co na téma Rule of Law (obecně právních dějin Anglii) vzniklo, přičemž jsem toho (troufalého) názoru, že se mi v kontextu celé řady použitých publikací/článků podařilo cíl naplnit. Kromě původních publikací Cokea, Blackstonea, Diceyho jsem se mohl čerpat mimo jiné z publikace *The Rule of Law. History, Theory and Criticism* (2007) od autorů Costa a Zolo, *A Treatise of Legal Philosophy and General Jurisprudence. A History of the Philosophy of Law in the Common Law World, 1600-1900* (2007) do Lobbana. Jako cenný zdroj mi byly nápomocny knihy australského autora Goldsworthyho jako např. *The Sovereignty of Parliament. History and Philosophy* (1999).

2. Středověk a kořeny Rule of Law

Vývoj tradice Rule of Law – neplánovaný a pomalý – byl zahájen ve středověku, ale jen těžko bychom hledali nějaký výchozí a pevný bod (Tamanaha 2004: 15), od kterého bychom se mohli odrazit při studiu historie Rule of Law. Historikové – ačkoliv ne jednomyslně – spojují počátek středověku s kolapsem (západo)Římské říše roku 476² a jeho konec datují do období nástupu renesance v 15. a 16. století. První staletí přibližně tisíciletého trvání středověku bývají označována jako „doba temna“. Ačkoliv se v těchto staletích událo mnoho zajímavého a pro další vývoj nejen Rule of Law důležitého, rozhodl jsem se ponechat ona staletí v přítmí a pomyslné temnotě, když se v následujících částech zaměřím – až na malou úvodní obecnou vsuvku – na období vrcholného středověku spojeného s rozvojem feudalismu.³ Oporou pro mé rozhodnutí mi budiž i skutečnost, že „common law“ se započalo vyvíjet v období Viléma Dobyvatele (1066-1087) a jeho nástupců, přičemž se uvádí, že obdobím jeho skutečného vzniku byla doba vlády Jindřicha II. ve 12. století. Dosavadní partikulární právo, pro které byly charakteristické regionální odlišnosti, nahradily jednotné vnitrostátní předpisy, jež měly být společné všem. Také proto byl Jindřich II. nazýván „král zákonodárce“ (Balík 2010: 88; Kuklík – Seltenreich 2001: 37; Lobban 2007: 1; Knapp 1996: 166). Navíc k postupnému vytváření a upevňování státní moci docházelo s větším důrazem v 11. a 12. století, ačkoliv třeba Lobban podotýká, že v anglosaském období před dobytím Normany na tom Anglie v otázce centralizace nebyla nejhůře (Balík 2010: 85, Lobban 2007: 1).

Pokud bych chtěl dostat jakémusi záchvěvu a touze po pečlivosti a načrtnout i vývoj právních dějin Anglie před výše zdůrazněným obdobím, musel bych začít své snažení již v době „římské Británie“ – vymezeno lety 55 př. n. l. a 440 n. l. – která má z hlediska pozdějšího politického a právního vývoje své opodstatnění. Ale vliv římského práva pro nás není až tak důležitý, navíc je potřeba poznamenat, že oproti kontinentální Evropě v Anglii římské právo takového vlivu nikdy nedosáhlo a jestliže bychom měli zmínit nějaký významný faktor, který se podepsal pod vývoj anglického

² O konci Římské říše více např. v knize Edwarda Gibbona „Úpadek a pád římské říše“ (1983, Odeon: Praha).

³ Feudalismus velmi podrobně rozebírá ve své slavné knize Marc Bloch, „Feudální společnost“ (2010, Argo).

práva, bylo by to spíše křesťanství. Anglie se podle římských pozorovatelů moc neprojevovala jako vzorný přejímatel římského (cizího) práva a tak hlavní roli hrály zejména obyčejové normy. Prvopočátek „vlastního“ právního vývoje (s rozpoznatelnými prvky kontinuity v dalším období) můžeme pozorovat přibližně v 5. a 6. století a to v souvislosti s příchodem germánských kmenů (Jutů, Anglů, Sasů), které vytlačily původní keltské obyvatelstvo (Kuklík – Seltenreich 2011: 24-25). Význam germánským kmenům, respektive jejich zvykovému právu, s ohledem na vývoj tradice Rule of Law přičítá i Tanamaha, který germánské zvykové právo řadí k dalším dvěma „středověkým“ zdrojům Rule of Law. Dalšími dvěma jsou: soupeření králů a papežů o moc (nadvládu) a dokument Magna Charta, který podle něj symbolizoval snahu šlechty omezit moc panovníků (Tamanaha 2004: 15-27). Ještě než se ale podíváme např. na Magnu Chartu, je potřeba ještě ukončit a „ohraničit“ toto hodně obecné shrnutí předfeudálních právních dějin Anglie. Za takový bod se všeobecně považuje vítězství Normanů a Viléma Dobyvatele v bitvě u Hastingsu v roce 1066 (Maurois 1993: 51-56; Mundy 2008: 148-151), což mělo mimo jiné za následek úpadek anglosaského práva a vytvoření silné královské moci.⁴

2. 1 Středověké spisy – Glanville, Bracton, Fortescue

Na tomto místě bych rád představil v krátkosti díla, která ovlivnila anglické právní myšlení a tedy i vývoj Rule of Law. Práce právních teoretiků 12. a 13. století, ve kterých můžeme pozorovat, kterak tehdejší právníci smýšleli o právu a právních zvyklostech, měla dopad na myšlenkový proud kolem Edwarda Cokea (viz další část práce). Prvním pojednáním byl „Traktát o zákonech a obyčejích království Anglie“ od Sira Ranulfa de Glanvilla. Ten své dílo pojnal jako praktického průvodce soudními procesy, když více méně popisoval průběh jednání u královského soudu. Nalezneme zde i „věcné“ diskuze a polemiky. Glanvill přispěl k rozšíření „common law“ na úkor kanonického a místního práva. Podle něj bylo právo silně ovlivněno královskou vůlí, což v kontextu legislativních reforem Jindřicha II., které sehrály ve vývoji královské moci důležitou úlohu (např. soudní reforma, pokus o omezení církve), není až tak

⁴ Více o právní historii v Anglii v období středověku v publikaci „The history of English law before the time of Edward I.“ od Fredericka Pollocka a Williama Maitlanda (2010, Liberty Fund: Indianapolis).

překvapivé konstatování (Balík 2010: 85, 88; Lobban 2007: 1-2; Maitland – Pollock 2010: 172-75).

Do anglické právní historie promluvil také Henry Bracton (někdy též Bratton, McIlwain 1947: 67), který ve 13. století sepsal římským právem (romanizace anglického práva) ovlivněné dílo „Knihy patery o zákonech a obyčejích Anglie“ (některými odborníky – viz Samuel Thorne – bývá Bractonovo autorství zpochybňováno), které rovněž pojednávalo o řízení před královskými soudy. Bracton se tímto dílem jako první pokusil sumarizovat anglické právo a vydat komplexní strukturovanou práci, avšak pokus o institucionalizovanou formu nebyl úspěšný, když podle Lobbana dílo již v době svého vydání obsahovalo celou řadu nesrovnalostí (některé pasáže neodpovídají skutečnému stavu/praxi). I přesto se Bractonův počin pro svůj vhled do právního myšlení středověku stal velmi ceněným. Je potřeba ale říci, že zájem o Bractonův spis vzrostl nejvíce v období raného novověku, když z něj bylo hojně citováno právními učiteli včetně osobnosti Edwarda Cokea. Navíc v 17. století se na Bractona odvolávali v otázce královského majestátu jak zastánci omezení královské moci, tak i stoupcí navýšení panovníkových pravomocí. Bracton v úvodu prohlašuje, že v Anglii je používáno nepsané právo a zvyky, které díky souhlasu krále či všeobecnému přijetí (praxi) mají sílu zákona. Na tomto místě (jak už tomu bývá) probíhá debata ohledně vztahu legislativy a zvyků (Lobban 2007: 4; srov. Maitland – Pollock 2010: 185-88, 220-21). McIlwain je toho názoru, že Bracton stavěl zvyk nad přijímané zákony a král byl podle něj vázán zvykovým právem, které definovalo rozsah jeho pravomocí, přičemž král na tomto základě mohl doplňovat zvykové právo, ale nemohl jej měnit (McIlwain 1947: 77). Nalezneme ale celou řadu autorů, podle nichž neexistuje v Bractonově díle žádná opora pro takovouto argumentaci (Lobban 2007: 4).

Dalším z řady významných autorů, jenž se proslavil svým příspěvkem z oblasti práva, byl Sir John Fortescue (přibližně 1394-1476), který jako předseda „Justice of King's Bench“ a člen parlamentu svým způsobem vybočil z dobového „normálu“ a svým pojednáním výrazně přispěl k teorii anglického práva. Jak si všimá celá řada autorů, v tehdejší době se právníká díla spíše zaměřovala na praktickou stránku věci a teoretických prací bylo poskrovnu. A právě Fortescue svá díla pojal jako polemiku a

hledání různých příčin, a co je důležité z pozice této práce, zaměřil se také na ústavně-právní problematiku (Lobban 2007: 7).⁵ Ačkoliv bývá Fortescue občas považován za učence, který se dokázal oprostít od nejrůznějších vlivů, podle Grosse musíme číst jeho práce v politickém kontextu (Gross 1996: 72). K problematice ústavní teorie se Fortescue vyjádřil v dílech „De Laubidus Legus Angliæ“ a „The Governance of England“, přičemž úspěšnějším se stalo prvně zmiňované. V něm formou dialogu mezi ním a princem Edwardem apeluje na jeho právní vzdělání, velebí anglickou ústavu, poukazuje na starobylost anglického zvykového práva a brojí proti protiprávnímu mučení nebo se dotýká otázky systému soudní poroty, přičemž jako první formuloval myšlenku, kterou později proslavil Blackstone → je lepší, když dvacet provinilých osob unikne trestu smrti, než aby byl jeden nevinný člověk nespravedlivě odsouzen (Lobban 2007: 7-12).⁶

2. 2 Magna Charta a významné právní dokumenty

Psát o anglických právních dějinách a formování Rule of Law a nezmínit Magnu Chartu by znamenalo učinit velkou chybu, jelikož Magna Charta (zvaná též Velká listina svobod) – podepsaná roku 1215, deset let před narozením Tomáše Akvinského – je historickou událostí sama o sobě, avšak z pohledu (ústavního) práva se jedná o zásadní dokument, jenž je klasickým příkladem dokumentu, který získal vývojem nový význam v proměňujících se podmínkách. O historické důležitosti Magny Charty se nemusíme přít, ale existuje tu přeci jenom sporný bod, okolo kterého probíhá diskuse. Právní historici nejsou jednotní v otázce, kdy nabyla onoho (dnešního) významu. Setkat se lze s názory, že prvotní význam pro řekněme širší vrstvy obyvatelstva nebyl nikterak velký a svého věhlasu dosáhla Charta až v 17. století na půdě parlamentu bojujícího proti svévolné moci krále. Na druhé straně „zastánci“ Charty tvrdí, že měla svůj význam pro svobodu již od počátku, což dokládají jejím několikanásobným přijetím (potvrzením) panovníky (např. Jindřich III.

⁵ Srov. Reichel, H. R.: 1916. Sir John Fortescue, Critical Introduction by H. R. Reichel. In. Craik, H., (eds.): 1916. *Fourteenth to Sixteenth Century*. English Prose, dostupné na: <http://www.bartleby.com/209/index1.html>, 18.2.2014.

⁶ Reichel, H. R.: 1916. Sir John Fortescue, Critical Introduction by H. R. Reichel. In. Craik, H., (eds.): 1916. *Fourteenth to Sixteenth Century*. English Prose, dostupné na: <http://www.bartleby.com/209/index1.html>, 18.2.2014.

a jeho trojí vydání Charty, Confirmatio cartarum 1297 Eduarda I. z roku 1297) nebo parlamentem. Zároveň je možné podle nich její vliv dokázat na celé řadě případů v průběhu staletí (Kuklík – Seltenreich 2011: 41, Tanamaha 2004: 25). Názorové strany ve své podstatě odrážejí i možný dvojí výklad Charty – „doslovný“ a „symbolický“. První z nich, doslovný, aplikovaný ve 13. století, byl spojen s konkrétními právy, které baroni prosazovali proti králi, zatímco symbolický se stal s ohledem na měnící se politické podmínky v dalších staletí oporou právního státu a spravedlnosti.⁷

Na počátku 13. století se korunovace dočkal Jan (Bezzemek), který nenavázal na odkaz svých královských předchůdců v domácí a zahraniční politice, když citelná pro něj a Anglii byla zejména porážka s Francií v bitvě u Bouvines.⁸ Moc Jana Bezzemka byla ještě více podlomena a nespokojenost šlechty vyústila v červnu 1215 tažením šlechty do Londýna, kde je přivítali občané. Vzpouza se nakonec nekonala, ale král – obklopen vojsky nejmocnějších baronů na bitevním poli u Runnymede – byl donucen souhlasit s tzv. Articles of Barons a přistoupit na jejich požadavky. Charta, původně psána latinsky, čítala 63 článků (ustanovení)⁹, v nichž nalezneme kořeny spravedlivého procesu před porotou, zásadu Habeas Corpus nebo rovnost před zákonem (Maurois 1993: 100-103; Tamanaha 2004: 25-26; White 2004: 61-62).¹⁰ Zjednodušeně řečeno, Magna Charta obsahovala ustanovení, která se týkala (1) svobod církve, (2) lenních povinností baronů vůči králi a rytířů vůči baronům, (3) ústřední moci a jejího omezení, (4) obchodu a práva měst, (5) ochrany majetkových a osobních práv svobodných lidí (Balík 2010: 86). Charta tak vytyčila limity královské moci a potvrdila privilegia šlechty, přičemž podřizovala krále právu, když ani on na jejím základě nesměl právo porušit a musel ho dodržovat (Kuklík – Seltenreich 2011: 41). Pro práva jednotlivců bylo zásadní ustanovení č. 39, které uvádí, že „žádný

⁷ Magna Charta, dostupné na: <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/magna+charta>, 18.2.2014

⁸ V této bitvě se střetla vojska Filipa II Augusta a koalice vojsk Anglie, Německa a Flander. Významnou se tato bitva stala zejména pro Francii a právě Anglii. Více o této bitvě se lze dočíst v netradičně pojaté knize Georgese Dubyho „Neděle u Bouvines 27. července 1214“ (1997, Argo), kterou autor pojnal jako velkolepé drama a sociologický exkurz do vojenského střetu.

⁹ Původní verze z roku 1215 nebyla číslována a rozdělena do odstavců a samostatných ustanovení. Dnes známé číslování zavedl až Sir William Blackstone (Turner 2003: 67-68).

¹⁰ Magna Charta, dostupné na: <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/magna+charta>, srov. Turner, The Meaning of Magna Carta since 1215, dostupné na: <http://www.historytoday.com/ralph-v-turner/meaning-magna-carta-1215>, 18.2.2014.

svobodný muž nemůže být uvězněn, zatčen, zbaven majetku, prohlášen za psance, poslán do vyhnanství či jinak potrestán bez řádného soudu jemu rovných nebo podle práva země.¹¹

Charta v dalších letech (staletí) na sebe vzala podobu pomyslného praporu, který nesly nespokojené skupiny jedinců, které se chtěly postavit královské moci a provést politické reformy.¹² Kromě toho Magna Charta otevřela i cestu k vytvoření parlamentu, které datujeme do 60. let 13. století za vlády schopného panovníka Eduarda I. (Balík 2010: 86). Abychom byli přesní, spíše než samotné přijetí Charty byl důležitý následný vývoj, když král Jan Bezzemek připojení své pečeti k listině považoval jen za dočasný a hlavně vynucený akt, což následně prokázal jejím odvoláním. Po vypuknutí občanské války a Janově smrti přešlo řízení země pod výbor baronů, kteří tak činili v zásadě podle Magny Charty. Důvodem byla skutečnost, že následník trůnu Jindřich III. byl nezletilý. Po jejím dosažení Jindřich III. sice Chartu opětovně potvrdil, ale reálně mu bylo proti mysli ji v praxi dodržovat. Vzhledem k tomu, že se vláda nástupce krále Jana neobešla také bez problémů – vztah k papežovi – vystoupili proti králi opět zástupci nejvyšší šlechty, přičemž ústřední postavou opozice se stal králův bratranec Šimon z Monfortu.¹³ Nejdůležitějším výstupem přenic bylo vypracování návrhu tzv. Oxfordských klauzulí (Provisions of Oxford), který doznal o rok později změn v podobě doplnění o tzv. Westminsterské klauzule (Provisions of Oxford, též zvané Klauzule baronů). Z pohledu práce jsou tyto dokumenty zajímavé zejména tím, že se v nich objevuje požadavek na omezení krále a to pomocí rady 24 baronů, jejichž úkolem je vykonávat dozor nad tím, aby se parlament konal alespoň třikrát ročně i s účastí krále nebo jeho úředníků (Kuklík – Seltenreich 2011: 43).

Jak již bylo řečeno, konstituování parlamentu bylo dokonáno v období vlády Eduarda I. Z této doby také pochází tzv. Westminsterský statut (Statute of Westminster). Ten se všeobecně považuje za další z řady základních dokumentů

¹¹ Turner, The Meaning of Magna Carta since 1215, dostupné na: <http://www.historytoday.com/ralph-v-turner/meaning-magna-carta-1215>, 18.2.2014.

¹² ibidem

¹³ Turner, The Meaning of Magna Carta since 1215, dostupné na: <http://www.historytoday.com/ralph-v-turner/meaning-magna-carta-1215>, 18.2.2014.

v otázce anglického ústavního vývoje a ve 13. století patří k těm nedůležitějším. Mimo jiné se v něm objevuje pojem „parlament“, ale také zmínka o zajištění „svobodných voleb“ (Kuklík – Seltenreich 2011: 43-44).

Z hlediska procesu formování Rule of Law by neměl mimo naši pozornost zůstat ani další procesně právní znak – a to princip „*Due Process of Law*“ (zachování řádného právního postupu), který klade důraz na nezávislost soudce, jenž kromě ochrany a tvorby práva také kontroluje rozhodnutí státních orgánů. V této souvislosti musíme zmínit tzv. Westminsterský statut Svobod Londýna (Statute of Westminster of the Liberties of London), kde byl v roce 1354 poprvé zformulován. (Zoubek 2010: 492; Zoubek 2011: 14).

3. Edward Coke „básník soudní moudrosti“

„Bacon and Shakespeare: what they were to philosophy and literature, Coke was to the common law“.

(J. H. Baker cit. dle Boyer 1998: 43).

Sir Edward Coke (1552-1634) – velký rival Francise Bacona – vstoupil ve známost svými právními spisy jako obránce zvykového práva a to i proti vůli krále. Z pozice nejhlásitějšího kritika v House of Commons si vydobyl pevné místo v historii anglické ústavně-právní teorie. Historik Christopher Hill ho ve své knize o intelektuálních kořenech anglické revoluce neváhal označit za „*tvůrce historického mýtu anglické ústavy*“ (Hill 1997: 201). Požadavek postavení „práva nad státem“ poprvé v historii pregnantně zformuloval právě v roce 1608 Edward Coke, a to v památném sporu s králem Jakubem I. – a to v duchu „právo chrání krále x „král chrání právo“, což můžeme označit za jeden ze základních postulátů právního státu – vázanost státu právem (Seltenreich 2003: 474-482). MacKay se ovšem ve své práci zamýšlí nad tím, zda je takováto interpretace správná a jasná, když na jedné straně americké právní myšlení považuje Cokoa za otce „soudního přezkumu“ a angličtí

právníci velmi často v jeho osobě vidí myšlenkovou oporu teorie nadřazenosti parlamentu¹⁴ (MacKay 1924: 215).

S Cokeovými myšlenkami se můžeme seznámit v díle „Institutes of Lawes of England“ (1628-41), které řadíme mezi tzv. „legal writings“ (právní literaturu)¹⁵. Ty patří k pramenům práva angloamerického právního systému, přičemž je jim přičítán podružnější význam¹⁶ (Knapp 1996: 166). Coke je pak dále autorem tzv. „Reports“. Jeho myšlení a práce sloužily k ospravedlnění např. práva nevypovídat, zákona proti monopolům (patentový zákon se v historii odvozoval od zvykového práva nikoliv od zákona, viz Klitzke 1959: 615-650), jeho vliv je rozpoznatelný také u sporů mezi panovníkem a parlamentem, což vedlo k vypuknutí anglické občanské války, a Cokeovy spisy našly zastánce i za oceánem v Americe, když se podepsaly pod podobu ústavy USA (srov. Baker 2002: 183; Plucknett 1926: 30).

Coke se narodil do doby, která vykazovala vzestup (až desetinásobek) objemu občanských soudních sporů, což se vcelku logicky projevilo na počtu právníků a oblibě této profese (srov. Brooks 1986: 51). Projevil se zde i vliv humanismu, který právu přiřkl novou kulturní roli. Dalo by se říci – příhodná doba pro transformaci anglického práva. Vzhledem k tomu, že právo v tomto období můžeme označit za složité a plné často protichůdných ustanovení lákající neopatrné jedince do léčky, nikoho nepřekvapí, že celá řada významných dobových právníků odsuzovala takovýto stav a volala po nápravě. Výjimkou nebyl ani jinak konzervativní Edward Coke, který doporučoval vytvořit „*jeden prostý a zřetelný zákon [...] tak, aby každý člověk mohl jasně poznat, co a jak velká část je platná, a jak ho dodržet*“ (Coke cit. dle Lobban 2007: 30). Je proto (na první pohled) lehce s podivem, že nedošlo k výraznějšímu rozkvětu teoretických (roz)zpracování common law pro právnickou obec, ale i širší veřejnost. Na počátku 17. století se tak nemůžeme probírat stránkami nějakého

¹⁴ Podle MacKeye je názorným příkladem profesor Dicey, který uvádí, že panovník (vládce) by velmi dlouho váhal nad zrušením ústavy a zásahu do soukromých práv. Avšak parlament tak podle něj často činí (Dicey cit. dle MacKey 1924: 215). Ale proti tomu se staví McIlwain, jenž tvrdí, že Dicey cituje z Cokeova díla pasáž, která pojednává o „parlamentu jako soudu“ a nelze tak nadřazenost soudu chápat v duchu jeho pravomocí při tvorbě zákonů (McIlwain cit. dle MacKey 1924: 215).

¹⁵ Dále můžeme zmínit např. „De Legibus“ od Ranulfa de Glanville z konce 12. století, Bractonovo „De Legibus et Consuetudibus Angliae“ z poloviny 13. století nebo Blackstoneovy „Commentaries“ (1765, Knapp 1996: 166).

¹⁶ Knapp k tématu právní literatury dodává, že současné právní literatuře není přisuzován charakter pramene práva a slouží spíše k podepření názorů soudců, popř. jako inspirační zdroj (ibidem).

zastřešujícího komparativně pojatého pojednání, které by utvořilo základní rámec podobně jako např. dílo Bractona (Lobban 2007: 29-30).

Coke proslul jako hlavní postava parlamentní opozice proti panovníkovi Jakubovi I., díky čemuž se také dostal v roce 1521 do vězení v Toweru, když panovník, odkazujíc na své prerogativy, zakázal rozpravu o zahraniční politice. Zákodárci reagovali vydáním tzv. *Protestation*, v níž se odvolávali na starobylá práva Dolní sněmovny. Spor skončil odročením a zakrátko také rozpuštěním parlamentu a uvězněním nejhlasitějších kritiků. V souvislosti s Cokeovými spory s Jakubem I. je potřeba zmínit, že jeho kritika mířila (předně) na Francise Bacona, který patřil k obhájcům Jakubových zájmů. Coke rozčarován z toho, že mu uniklo jmenování „lordem nejvyšším králem pokladu“, nešetřil ataky na osobu Francise Bacona (a tedy i Jakuba I.), což vyústilo v Baconovo obvinění z korupce. Vzhledem k tomu, že král neprojevil příliš vděčnosti k lordu kancléřovi, znamenalo to konec Bacona v politice (Kovář – Tumis 2007: 31) a Coke se tak zbavil svého nejsilnějšího konkurenta.

3. 1 Cokeovo právní myšlení a jeho „praktický“ vliv

Edwarda Cokea můžeme označit jako bojovníka za právo a svobody, když jeho „podpis“ nalezneme pod celou řadou slavných prohlášení, které ovlivnily další vývoj právního myšlení a mnohdy se přetavily do konkrétní praktické podoby. Ve známost vešly již spory s Jakubem I, avšak i po jeho smrti Coke nepřestal vystupovat proti panovníkovi, nově Karlovi I, který nastoupil na trůn v roce 1625. Stejně jako jeho otec se Karel jal vybírat „daň“ (či půjčku) bez souhlasu parlamentu (výdaje na válku se Španělskem atp.) a „neplatiče“ následně uvěznit (viz tzv. případ pěti rytířů „*Five Knights Case*“). To logicky vyvolalo vlnu nevole a prvotní nadšení z nástupu nového krále, který svůj úřad pojímal jako královský majestát božského původu, rychle vyprchalo (Kovář – Tumis 2007: 36-38). V této souvislosti Coke prohlásil, že „*dům Angličana je pro něj jako hrad*“ (Hostettler 1997: 128). Podle něj Magna Charta (viz dále), která zakazuje věznění občanů bez soudního procesu, nepozbyla platnosti, načež připravil rezoluci, která se později stala základem pro „*Habeas Corpus*“ 1679. Krom toho Coke stál také u zrodu „*Petition of Right*“ (k oběma dokumentům blíže v další

části práce), která patří k nejvýznamnějším právním dokumentům (Hostettler 1997: 129, 135-138). Jeho myšlenky nejlépe pochopíme na následujících příkladech.

3. 1. 1 Coke a Magna Charta

Edward Coke – mistr doktríny starobylé ústavy a „obroditel“ Magny Charty – pojímal anglickou ústavu jako jakýsi řetězec královských potvrzení anglického práva, přičemž jeho myšlenky o dávnověké ústavě vedly až do doby kolem Eduarda III. Vyznavače (asi 1004 – 1066) a dále, do doby, kterou díky nedostatku pramenů a paměti nelze zmapovat. Proto také chápal Magnu Chartu jako „razítko“ (opětovné stvrzení) již odnepaměti používaných svobod, které jsou stále závazné. Coke spolu s jeho společníky – anachronicky a nekriticky vykládající Chartu – nabyt přesvědčení, že existuje něco jako „*fundamentální právo*“ (MacKay 1924: 217). S trochou nadsázky se dá říci, že Cokeovo oživení Charty (spolu)roznítlo Občanskou válku v letech 1642-48, která ovšem měla daleko dramatičtější důsledky než povstání 1215-1216. Jeho výklad anglické ústavně-právní minulosti se stal oporou „whigovského“ pojetí dějin, podle něhož Slavná revoluce 1688 obnovila základní práva a znovu omezila královskou moc.¹⁷ Právě na příkladu Magny Charty můžeme pochopit Cokeovo pojetí fundamentálního práva, jež stojí nad panovnickou a parlamentní mocí. Konečným vyjádřením jeho myšlenek převedených do praxe byl případ dr. Bonhama, ve kterém sice (podle kritiků) nepopřel moc parlamentu a jeho pravomoc vydávat nové zákony, avšak vyvolal debatu nad soudním přezkumem zákonů (Lobban 2007: 44; Plucknett 1926: 31).

3. 1. 2 Kauza dr. Bonhama

Případ doktora Thomase Bonhama se řadí mezi ty nejslavnější, pod které se podepsal Edward Coke, jakožto šéf „Court of Common Pleas“ (Soud obecných pří). Ačkoliv onoho věhlasu nabylo rozhodnutí v této soudní při až o několik generací později, a to zejména v souvislosti se studiem ústavy USA a případem amerického

¹⁷ Turner, The Meaning of Magna Carta since 1215, dostupné na: <http://www.historytoday.com/ralph-v-turner/meaning-magna-carta-1215>, 18.2.2014.

Nejvyššího soudu *Marbury vs. Madison* v roce 1803¹⁸ (Helmholz 2009: 326), odkaz Edwarda Cokea byl nesporný.

Důležitou úlohu sehrála kauza dr. Bonhama (respektive Cokeova interpretace) ve zformulování principu „judicial review“ (soudních přezkumů) legislativních aktů, který poprvé uplatnil v návaznosti na Cokea Nejvyšší soud USA a soudce John Marshall ve zmíněném sporu *Marbury vs. Madison*. Na základě jeho rozhodnutí byla založena pravomoc soudního přezkumu a následného zneplatnění protiústavních zákonů.¹⁹ To v konečném důsledku vyústilo v nárůst pravomocí Nejvyššího soudu v oblasti interpretace ústavy (NS jako tlumočnick ústavy), čímž se USA staly paradigmatickým případem moderního trendu rizikového nadřazení ústavních soudů²⁰ nad ústavu jednotlivých států (Casalini 2007: 202). „Americká odbočka“ nám jasně ukazuje přesah Cokeova vlivu – a také významu případu dr. Bonhama – což nemůže ovšem považovat za překvapivé vzhledem k provázanosti anglického a amerického právního systému. Za skutečností jakési „amerikanizace“ kauzy dr. Bonhama stojí fakt, že i přes tehdejší Cokeův vliv a počáteční aplikaci rozsudku došlo k upozadění v důsledku Slavné revoluce 1688 a rostoucího vlivu doktríny „parlamentní suverenity“, za níž stál William Blackstone (Plucknett 1942: 196).

Již známe v právnických učebnicích nejvíce frekventované důsledky případu dr. Bonhama, je ale potřeba se vrátit na začátek a říci si, co bylo jejím základem, v čem spočívala „originalita“ a přínos Edwarda Cokea, dle Boyera nejvíce (až nesnesitelně) konvenčního právníka (Boyer 1998: 43).

Příběh dr. Thomase Bonhama se točí kolem jeho lékařské praxe v Londýně. Bonham absolvoval lékařskou fakultu v Cambridge, ale posléze se rozhodl pro výkon svého povolání v Londýně, což mu přineslo zanedlouho (1605) problémy s „Royal College of Physician“ v Londýně, která byla na základě královského statutu „Letters

¹⁸ V roce 1786 vycházel z kauzy dr. Bonhama již soud na Rhode Islandu. Ten zrušil na základě konstatování Cokea o odpornosti a nemožnosti takových zákonů, statut, podle kterého bylo možné odepřít právo na proces před porotou u některých zločinů.

Dr. Bonham's Case, dostupné na: <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/English+legal+history>, 18.2.2014.

¹⁹ Dr. Bonham's Case, dostupné na: <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/English+legal+history>, 18.2.2014.

²⁰ Je potřeba ale dodat, že autorka této myšlenky Brunella Casalini zdůrazňuje, že tato tendence je silná zejména v USA a to vzhledem k odlišné ústavní tradici (Casalini 2007: 202).

Patents“²¹ Jindřicha VIII. Tudora stvrzeného parlamentním souhlasem v podobě „Acts of Parliament“ oprávněna výlučně udělovat licence pro výkon lékařské praxe na území Londýna. Bonham byl shledán nezpůsobilým pro výkon praxe na půdě Royal College of Physician po přezkoušení před komisí a byla mu zakázána činnost. Bonham se s výsledkem nehodlal smířit a dál pokračoval v provozování lékařského povolání. Došlo k odhalení, přičemž Bonham na sebe ještě více přivolal hněv prohlášením, že Royal College nemůže mít pravomoc regulovat lékařskou praxi u absolventů jiných vysokých škol. Vzápětí bylo rozhodnuto o Bonhamově uvěznění, avšak během týdne se octil lékař na svobodě poté, co se jeho právníkovi podařilo získat soudní příkaz z Common Pleas, které předsedal právě Coke (Boyer 1998: 82; Helmholz 2009: 326-327).²²

Ve věci dr. Bonhama rozhodoval „Court of Common Pleas“ (1610) v čele se ctihodným soudcem Cokem, který se jakožto absolvent Cambridge znal s kolegy lékaře. Royal College svou obhajobu vystavěla na základě zákonného oprávnění (viz Letters Patents Jindřicha VIII.) regulovat (dozorovat) lékaře v Londýně a udělovat trest v podobě pokuty nebo zatčení takovým jedincům, kteří nebyli řádně licencováni samotnou institucí. Oporu v jednotlivých ustanoveních listiny rovněž našla Royal College pro svůj nárok na polovinu z udělené pokuty. V závěru své obhajoby podepřela argumentaci o souhlas parlamentu, na základě čehož by „každý grant, článek a další věci ve zmíněných Letters Patents obsažené a uvedené, by měly být schváleny, uděleny, ratifikovány a potvrzeny“.²³ Naproti tomu dr. Bonham namítal – zcela logicky

²¹ Termínem Letters patent je označení pro právní nástroj monarchy, prostřednictvím něhož může vydat veřejné písemné nařízení např. k založení instituce, dostupné na: <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Letter+patent>, 18.2.2014.

²² Srov. Dr. Bonham's Case." *The Selected Writings and Speeches of Sir Edward Coke*. Edited by Steve Sheppard. Indianapolis, Ind.: Liberty Fund. 2003. dostupné na: http://oll.libertyfund.org/?option=com_staticxt&staticfile=show.php%3Ftitle=911&chapter=106343&layout=html&Itemid=27 nebo Dr. Bonham's Case, dostupné na: <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/English+legal+history>, 18.2.2014.

²³ Dr. Bonham's Case. *The Selected Writings and Speeches of Sir Edward Coke*. Edited by Steve Sheppard. Indianapolis, Ind.: Liberty Fund. 2003, dostupné na: http://oll.libertyfund.org/?option=com_staticxt&staticfile=show.php%3Ftitle=911&chapter=106343&layout=html&Itemid=27, 18.2.2014.

– že prodlužování jeho uvěznění na základě verdiktu Royal College naplňuje znaky „neoprávněného odnětí svobody“.²⁴

Edward Coke (respektive Court of Common Pleas) poté, co vychválil svou alma mater, vydal v případě dr. Bonhama rozhodnutí, že Royal College of Physicians neměla pravomoc trestat cambridgeského lékaře. To vedlo k osvobození Bonhama a pokutě pro Royal College. Coke vedl odůvodnění rozsudku několika směry a nabídl pět důvodů, proč se neztotožnil s oprávněností uvěznění Bonhama. Jak Coke ve svých „Writings“ uvádí, vzhledem k tomu, že těchto pět důvodů čerpalo „sílu a život z *Letters Patents a Acts of Parliament*“, nabízí se pro ně pojmenování „živé“. Tuto skutečnost dokládá i jeho další tvrzení, že za nejlepšího vykladatele *Letters Patents a Acts of Parliament* můžeme považovat je samotné.²⁵

Dva z těchto argumentů se nesly v „profesním či lékařském“ duchu: pouze lékař, jenž zanedbal povinnou péči a poškodil tak pacienta, má být potrestán (uvězněn); anebo lékař, který se dopustil neoprávněného výkonu své praxe, by měl být potrestán, avšak ne odnětím svobody, ale jiným druhem trestu. Další tři z protiargumentů se týkaly „technických či právních“ věcí, přičemž za nejdůležitější lze považovat ten v Cokeově pořadí čtvrtý. Ten Boyer ve své publikaci označil přitažlivě jako „střelný prach“ (Boyer 1998: 83). Coke vyslovil nesouhlas s nárokem Royal College (cenzorů, komisařů) na část pokuty, jež měl zaplatit Bonham. Do rozporu s jeho pojetím práva se dostaly zmíněné statuty tím, že činily z jedné strany sporu „státního zástupce, žalobce a soudce [...], přičemž] žádná osoba nemůže být soudcem ve svém vlastním případě.“²⁶ Coke cítil ohrožení nestrannosti soudce, jelikož by v tomto případě rozhodoval soudce a žalobce v jedné osobě o uložení pokuty, ze které by měl mít následně přímý užitek. Verdikt a myšlenky vyřčené z úst Edwarda Cokea se tak staví proti parlamentnímu aktu, který pro nás dnes nepředstavitelné propojení oněch stran předpokládal. Podle Cokea existovalo mnoho případů, kdy se

²⁴ Dr. Bonham's Case, dostupné na: <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/English+legal+history>, 18.2.2014.

²⁵ Dr. Bonham's Case." *The Selected Writings and Speeches of Sir Edward Coke*. Edited by Steve Sheppard. Indianapolis, Ind.: Liberty Fund. 2003, dostupné na: http://oll.libertyfund.org/?option=com_staticxt&staticfile=show.php%3Ftitle=911&chapter=106343&layout=html&Itemid=27, 18.2.2014.

²⁶ Dr. Bonham's Case, dostupné na: <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/English+legal+history>, 18.2.2014.

zákony vycházející z vůle parlamentu stavěly proti rozumu či je nebylo možné provést. Je proto potřeba činy v takovýchto případech posoudit jako neplatné a to od počátku (Coke cit. dle Boyer 1998: 84). Význam Cokea spočívá především v tom, že zákony, které jsou v rozporu s „common right“, považoval za neplatné a nešel cestou pouhé ignorace, když přidal zároveň vysvětlení a vlastní teorii (Plucknett cit. dle Boyer 1998: 84-85).

3. 1.3 „Účelový obraz anglických právních dějin“ a Edward Coke

V úvodu pojednání o Edwardu Cokeovi jsem použil přirovnání Christophera Hilla, který přisoudil jeho osobě hlavní podíl na utvoření historického mýtu anglické ústavy. Alžbětinský a raně Stuartovský právník svým výkladem právních dějin v průběhu dramatických a revolučně laděných událostí 17. století vytvořil základ pro „politickou doktrínu whigů o historicky podmíněných svobodách a právech Angličanů a jejich parlamentu“²⁷ (Miller 2006: 162). Podobným směrem uvažují i Pocock a Robert Willman, kteří poukazují na to, že „existence starobylé ústavy“ byl mýtus vytvořený právě Cokem, který – ačkoliv to díky své vzdělanosti nejspíše věděl – svým způsobem „ignoroval“ nástup Viléma Dobyvatele na anglický trůn a změny anglických zákonů za jeho vlády provedené. Takovéto pojetí našlo instrumentální využití v 17. století, když v tomto duchu bylo nahlíženo na právo feudálního období (Cairns 1985: 711; Pocock 1987: 31-32, 56-57; Willman cit. dle Cairns 1985: 711; srov. Goldsworthy 2010: 18-20).

Raně novověký intelektuální kvas byl v otázce produkce ideologické munice využitelný jak ve prospěch omezené, tak i absolutistické moci, velice plodný. Otázka povahy vlády, ale nebyla, jak by se mohlo na první pohled zdát, střetem dvou antagonistických ideologií, které tvořily dělicí linii mezi příznivci parlamentu a rojalisty – tedy mezi teorií vlády práva (Rule of Law) a božským původem královské moci. Ačkoliv třeba Jakub I. definoval ve svém projevu k parlamentu v roce 1610 panovnickou moc takto: „Králové nejsou jenom božími zástupci na zemi, ale sedí na božím trůně a Bohem samým jsou nazývány bohy“ (Jakub I. cit. dle Miller 2006: 154),

²⁷ Podrobně o „whigovské“ ideologii starobylé ústavy např. Klein, W.: 1993. The ancient constitution revisited. In.: Phillipson, N., Skinner, Q. (eds.): 1993. *Idea in context. Political discourse in early modern Britain*. Cambridge University Press: New York, pp. 23-44.

nelze zcela jasně podle Millera tvrdit, že panovníci (Jakub a Karel I.) zpochybňovali teorii Rule of Law, jejíž podstatou je existence zákonných limitů královské moci. Jak dodává Miller, tyto zdánlivě protichůdné teorie moci byly ve skutečnosti dobře kompatibilní.

Je pravdou, že v historiografii se můžeme velice často setkat s názory, že absolutismus se stal oficiální ideologií raně Stuartovského dvora (viz např. Johann Sommerville) a to právě na základě teorie o božské podstatě královské moci, ale zasadíme-li argumentaci Jakuba I. a Karla I. ve prospěch panovnického absolutismu, zjistíme, že tato představa je spíše lichá. O této skutečnosti svědčí fakt, že mezi Korunou a parlamentními kritiky jakubovské a karolinské vlády, kteří se sdružovali právě okolo Cokea, existovala shoda o božské podstatě královské moci a zároveň o povinnosti panovníka podřídit se platnému a historicky vytvářenému právu. Jednalo se totiž spíše o odlišné chápání vlády práva a božské podstaty panovnické autority, když jednou z hlavních příčin nedorozumění mezi Korunou a parlamentem byla rostoucí snaha Koruny o důsledné uplatňování výlučných královských pravomocí, a to zejména v oblastech, které panovníky dříve nelákaly. Klíčové spory se nenesly v právní rovině, ale důvody, proč parlament označoval reformní úsilí Karla I. za neústavní, byly politického původu. A tak tahanice o interpretaci politického systému daly vzniknout „pseudohistorickým“ argumentům, které používaly obě strany (Miller 2006: 154-159).

V rovině práva se „proti sobě“ postavily dvě právní fikce – (1) teorie o božské podstatě královské moci, z níž vladař odvozoval svou roli prvotního zákonodárce, což znamenalo, že panovníci byli vázáni povinností respektovat existující starobylost ústavu, která byla utvářena jejich předchůdci. Avšak zároveň disponovali oprávněním vytvářet nové zákony. Na tomto základě vystavěl své reformní úsilí Karel I., aniž by tak zpochybnil historický právní a politický řád. Rojalistická právní fikce o počátku právních dějin dala vzniknout konkurenční právní mytologii (2). Pocock byl toho názoru, že na půdorysu mytologické interpretace dějinného vývoje Anglie v dílech některých raně Stuartovských právníků vyrostla myšlenka o nezávislosti právního řádu a fundamentálních zákonů země na osobě panovníka (Pocock 1987: 31-32). A právě teze „o existenci závazné a autonomní historické ústavy (*ancient constitution*) se tak

stala hlavním nástrojem parlamentu v polemice o limitech královské moci“ (Miller 2006: 159-160).

Jestliže hovoříme o této (2) právní fikci, není určitě od věci uvést si dva hlavní zdroje, z nichž vycházela. Za první zdroj můžeme označit domácí intelektuální tradici (o těchto autorech bylo hovořeno v úvodní kapitole), když se historicko-právní přístup ke studiu obecného práva opíral o středověké právní knihy Ranulfa de Glanvila a Henryho Bractona, ale také (a to především) o základní dílo Johna Fortescuea, který o historické ústavě země napsal dílo „De Laudibus Legum Angliae“ (Miller 2006: 161). Ten kořeny anglických právních a politických tradic odvozoval od starobylých obyčejů a společenského zřízení kmene Britů, jež se podepsalo pod vývoj modelu smíšené vlády (Pocock 1987: 33-34). Inspiraci bádání o minulosti anglického práva nelezlo také v soudobém italském a francouzském právním humanismu. Ten reagoval na obrovský a dlouhodobý proces recepce římského práva, a to tak, že zájem o studium domácí právní minulosti se odrazil v dílech humanistů 16. a 17. století, kdy historické právo přestalo být částečně ztracenou minulostí (Miller 2006: 159-162). A tímto krátkým pojednáním o historickém právním myšlení a jeho zdrojích se dostáváme k osobě Edwarda Cokea, hlavního autora „účelového obrazu anglických právních dějin“.

Coke vystavěl svůj výklad právních dějin na dvou pilířích: (1) popíral závislost vzniku anglické ústavy na iniciačním právním aktu a (2) byl přesvědčen o jejím nepřerušném historickém vývoji.

Fikce (1) pojednává o existenci práva a historické ústavy „od nepaměti“. Coke se pomocí této konstrukce elegantně vyhnul otázce – která vznikla původní konstituce? Jestliže kořeny anglického práva sahají hluboko do minulosti a jen těžko bychom hledali svědectví nebo relevantní prameny, nemůžeme určit, zda měl vznik ústavy na svědomí zákonodárce. Z toho lze dovodit podle Cokea – odmítavšího středověké legendy o Brutovi a jeho synech (aj.) jako zákonodárcích – předpoklad o neexistenci prvotního zákonodárce, z čehož vyplývá, že *cammon law* – pilíř anglické ústavy – se od počátku svého zrodu vyvíjelo autonomně na královské moci. Panovníci „*tedy nejenže [v takovém případě] postrádají jakékoliv oprávnění měnit jeho základní prvky, ale jsou podřízeni jeho autoritě*“. Coke tímto způsobem nahradil panovnický akt

„obrazem obecného práva jako postupně vytvářeného, dědičného a autonomního zvykového systému stojícího v opozici k psanému právu jako vůle jediného zákonodárce“ (Miller 2006: 163).

(2) druhým opěrným sloupem Cokeova mýtu byla teorie kontinuálního vývoje anglického práva. Avšak překážku, se kterou se bylo potřeba vypořádat, způsobila normanská invaze a import kontinentálního práva. Pokud by Coke uznal Viléma Dobyvatele v roli zákonodárce, musel by panovníkům přiznat statut tvůrců zákonů. Ale Coke podrobil bitvu u Hastingsu v roce 1066 rozboru a odvodil tezi, že normanská vláda neměla za následek zničení historické ústavy, ale naopak, že převzala staré anglosaské zákony a potvrdila jejich platnost (Miller 2006: 163-164).

4. Rule of Law a doktrína parlamentní suverenity v zrcadle 17. a 18. století

Anglie pro její podobu doktríny parlamentní suverenity bývá často prezentována jako jedinečný případ, který nemá z pohledu právní komparatistiky obdoby. Dlouhou dobu byla tato doktrína považována za základní prvek britského konstitucionalismu, když ji A. V. Dicey popsal jako „*dominantní charakteristik[u] našich [britských] politických institucí*“ (Eleftheriadis 2009: 2; Dicey cit. dle Goldsworthy 1999: 1). Zároveň myšlenka suverenity parlamentu byla dlouhou dobu vnímána jako jádro demokratické praxe a opora revolucionářů, bojovníků za demokratické uspořádání.

Otázka suveréna je z pohledu práva velice důležitá, jelikož se jedná o osobu (osoby), jejichž obecná nařízení tvoří právo libovolné společnosti a tato společnost (povětšinou), ať už ze zvyku poslušnosti nebo pod pohrůžkou násilí (represí), suveréna a jeho nařízení následuje. Jak podotýká slavný právní teoretik Hart, v takovéto jednoduché a obecné teorii vždy existuje – a je jedno, zda se jedná o demokracii nebo absolutistickou monarchii = bez ohledu na politickou formu – princip (doktrína) nadřazenosti. Pro hierarchicky uspořádané společnosti je „*vertikální struktur[a] ... [typickým jevem a také] nezbytnou součástí právní společnosti do stejné míry, do jaké je pro člověka důležitá páteř*“ (Hart 2010: 63). Vyjdeme-li z této teorie o nutnosti

existence suveréna, vyvstane nám na mysli otázka o podobě suveréna v Anglii, kde souboj o moc a postavení suveréna svedl panovník a parlament.

Tím se dostáváme k první části této kapitoly, která by měla vyvrcholit pokusem o „smíření“ doktríny parlamentní suverenity s teorií Rule of Law, ke kterému došlo v 18. století (a posléze 19. stoletím), v němž se celá řada významných autorů přela o to, zda jsou tyto dva koncepty navzájem nesourodé či kompatibilní. V tomto období (18. století), jež bývá označováno jako éra Roberta Walpola, navíc zapustila pevné kořeny také představa (myšlenka) „suverénního státu jako charakteristické fiktivní osoby“, jejímž duchovním otcem byl Thomas Hobbes, který svým dílem ovlivnil celou řadu anglických právních teoretiků včetně Blackstona, podle něhož „*stát je společné těleso, jež sestává z množství jednotlivců*“²⁸, tedy politické sjednocení = stát (Blackstone cit. dle Skinner 2012: 90-91). Na začátku je ale nutné (ve zkrácené formě) nastínit okolnosti, bez kterých bychom jen těžko mohli diskutovat o parlamentní suverenitě a Rule of Law. Řeč je o 17. století, které vstoupilo do dějin Anglie jako století politických otřesů a krizí, jež vyústily v proměnu politického a mocenského uspořádání.

4. 1 Sedmnácté století v Anglii – krize a politické převraty²⁹

Ústavně-právní a politický vývoj v 17. století v Anglii nám má co říci k termínů parlamentní suverenity a Rule of Law, a zároveň nám nabízí odpověď na otázku – řečeno s anglickým historikem Mauricem Ashleyem, proč Anglie „*vstoupila do 17. století s králem, který vykonával rozsáhlé a nedefinované pravomoci, včetně práva pozastavit zákony, a vyšla z něj s Korunou, jejíž práva omezil zákon parlamentu, monarchou, který již nebyl svým prvním ministrem, a dolní sněmovnou, která se stala nejdůležitějším orgánem státu*“ (Ashley cit. dle Kuklík – Seltenreich 2011: 98).

²⁸ Trvání této teorie fikce nemělo ale dlouhého trvání, když se prakticky hned po jejím rozšíření mezi širší řady anglického čtenářstva stala obětí smrtícího útoku v podobě silně nepřátelských reakcí, které daly vzniknout způsobu myšlení o veřejné moci. Ke kritikům se zařadil např. Jeremy Bentham (Skinner 2012:92).

²⁹ Více o pozadí krizí a problémech Anglii v 17. století v širším evropském kontextu: Scott, J.: 2004. *England's troubles. Seventeenth-century English political instability in European context*. Cambridge University Press: New York.

4. 1. 1 Stuartovci v čele Anglie a období před občanskou válkou

The state of monarchy is the supremest thing on earth; for kings are not only God's lieutenants on earth, but even by God himself they are called gods.
(Jakub I. cit. dle Hill 2002: 43)

V roce 1603 došlo ke střídání na anglickém trůně, když po smrti Alžběty se panovnického žezla ujal Jakub I. (vládl v letech 1603-1625), který nastolil vládu rodu Stuartovců. Ano, Jakub I. je tím panovníkem, s nímž vedl spory Edward Coke, a tudíž není nutné opakovat souvislosti, které byly již nastíněny v předešlé části věnované éře tohoto slovuťného právníka jako např. „souboj“ royalistické a parlamentaristické teorie (více Goldsworthy 1999: 79-108). Období vlády Jakuba I. bývalo do nedávné doby hodnoceno spíše negativně, když osoba Jakuba I. musela čelit kritice kvůli rozdělení anglické společnosti, porušování ústavních pravidel nebo za brzdění církevních reforem, přičemž na výsledné politické nestabilitě se podepsal i vzpurný parlament a puritánská ideologie, která podemílala politický a společenský status quo. Ovšem moderní historiografie takovýto pohled nesdílí a spíše pokládá období jeho panování za úspěšné, když kladně nazírá zejména na jeho schopnosti posoudit, jak daleko si mohl dovolit zajít při prosazování svých královských výsad (Kovář – Tumis 2007: 16-17). Důležité je také říci, že anglický parlament na počátku 17. století měly pod svou patronací majetné třídy, když se House of Lords skládala z největších vlastníků půdy a biskupů, čemuž nahrával i nestoudný prodej šlechtických titulů z rukou Jakuba I. a posléze Karla I. Stranou politického dění nechtěly zůstat ani nižší třídy, když podle Hilla můžeme být svědky náznaků zájmu o politické otázky i v těchto vrstvách (Hill 2002: 43-44). Jak již víme, nástupcem Jakuba I. se stal jeho syn Karel I., který nastoupil na trůn v roce 1625 a opanoval královské pozice až do roku 1649. Jeho „osobní vláda“³⁰ měla v Anglii za následek zcela zásadní krizi, která na počátku 40. let 17. století propukla v občanskou válku (Kovář – Tumis 2007: 34-35).

³⁰ Ačkoliv je potřeba v duchu konstatování Ch. Montesquieua „zničila-li stát nějaká ojedinelá příčina, jako například, náhodný výsledek nějaké bitvy [nebo rozhodnutí jedné osoby], existovala zároveň i příčina obecná, jež způsobila, že zhroucení tohoto státu záviselo na jedné bitvě“ (Montesquie cit. dle Le

Z období vlády Jakuba I. pochází také jedna z „prvních“ zmínek o Rule of Law (poprvé byl tento termín údajně použit kolem roku 1500), když v petici k Jakubovi I. zaznělo v proslovu House of Common (viz Hallam 1827: 352).³¹ Dalším důležitým aspektem z pohledu Rule of Law a parlamentní suverenity (anglického práva obecně) bylo přijetí „Petition of Rights“ (*Právo o prosbu*). To je ale třeba zasadit do širšího, řekněme právního, rámce. Tento akt v obecné rovině vychází z debaty okolo otázky common law, která byla poměrně komplikovaná, o čemž svědčí i označení common law jako „primum mobile“ z úst Sira Henryho Finche. Ten, podobně jako mnozí další právníci (viz kapitola 3. 1. 3) této doby, považoval common law za oporu argumentace, kterou používala strana obhajující královské výsady, ale také zástupci parlamentu, podle nichž „každé velebení starobylého zákona bylo velebením autority parlamentu“ (Pocock cit. dle Goldsworthy 1999: 109). Podle kritiků postupů a způsobu vládnutí krále Karla I. common law bylo věrným služebníkem krále, který se právě na common law odvolával. To vedlo až k nedůvěře v common law jako ochránce tradičních hodnot svobody, čemuž se mnozí snažili čelit pokusem o kodifikaci psaného práva, jejímž výsledkem mimo jiné bylo přijetí Petition of Right. Z předešlých kapitol víme, že hlavní postavou opozice byla osoba Edwarda Cokea. Ostrá rétorika opozice vyústila v nárůst sporů mezi panovníkem (Karlem I.) o povaze vládnutí, ústavních otázkách a financování (nejen) válečných konfliktů, které se Karel I. rozhodl vyřešit pomocí nucených půjček pod hrozbou trestního postihu. Celá situace vyvrcholila v roce 1628, když díky iniciativě zmiňovaného Cokea vznikl dokument opírající se o starobylá práva (Magnu Chartu nebo významné statuty Eduarda I.) – Petition of Right. Dokument kvůli tomu, že by neprošel hlasováním Sněmovny lordů, neměl charakter zákona, ale i přesto se stal velice významným, když formuloval požadavky parlamentu v podobě nutného souhlasu s jakýmkoliv daněmi, poplatky nebo záruky proti uvěznění bez řádného důvodu. Tento dokument se tak svým významem zařadil po bod Magny Charty nebo Bill of Right (viz dále). Již o rok později se Karel I. rozhodl rozpustit parlament a, zaštiťujíc se božským původem královské moci, započal své jedenáctileté panování bez parlamentu (Goldsworthy

Goff 2007: 134), poznamenat, že i přes výrazný podíl Karla I. na krizi v tehdejší Anglii, je potřeba zasadit zrod občanské války do širších souvislostí a nelze „vinu“ svalovat na konání Karla I.

³¹ Srov. Defining the „Rule of Law“, dostupné na: <http://www.consoc.org.uk/discover-the-facts/the-rule-of-law/>, 5.3.2014.

1999: 108-109; Kuklík – Seltenreich 2011: 101). A tím se dostáváme k jednomu z milníků 17. století.

4. 1. 2 Od občanské války až k restauraci Stuartovců

Pro ústavní a politické dějiny Anglie a z pohledu proměny postavení parlamentu nastal zlom v roce 1640, a to když byl svolán tzv. Dlouhý parlament, pro který bylo charakteristické, že dolní sněmovna přejala iniciativu z rukou krále, který potřeboval (jak jinak) finance, v tomto případě kvůli vyřešení sporu se skotskou armádou. Právě pohyb na ose – král → parlament lze označit za klíčový aspekt bouřlivých 40. let 17. století v Anglii alespoň z pohledu této práce. Účelem není popis samotné občanské války, jejích příčin a průběhu. Zajímavěji se jeví pokusy parlamentu nahradit královský úřad, ale také celou řadu úředníků vládou parlamentních výborů a parlamentních zmocněnců, které jsme mohli pozorovat již v průběhu první občanské války, která vypukla v roce 1642 a vojenská vítězství si připisovala spíše strana parlamentu. V pořadí druhá občanská válka, propuknuvší roku 1648, definitivně přiklonila vítězství na stranu armády, jejíž vedení stálo za pučem v parlamentu, ze kterého vyšli vítězně independenti a stoupenci nejvyššího armádního velení. Takto vzniklý parlament – nazývaný „Kusý“ nebo posměšně „Rump“ (Ohon) – počátkem roku ve formě „Rezolucí sněmovny obcí“ prohlásil „*obecný lid Anglie shromážděný v parlamentu za původce vši moci po Bohu* [...a deklaroval, že] *parlament, který je vybírán lidem a reprezentuje lid, má nejvyšší moc v tomto národě*“ (Kuklík – Seltenreich 2011: 105-106). Byl také zahájen proces s králem Karlem I., který skončil jeho popravou. O významu takového aktu svědčí obraz kata u Karla Hynka Máchy: „*zabíjí-li kat krále, převrací společenský pořádek*“ (Ransdorf 2000: 16), což věrně ilustruje skutečnou proměnu „zaběhnutých“ pořádků v Anglii. Po občanské válce ale vyplul na povrch problém v souvislosti s ústavním uspořádáním a otázkou dělby moci. Anglie si tak prošla obdobím tzv. Commonwealthu (1649-1653, republika a svobodný stát), následně pak obdobím vojenské diktatury pod patronací lorda protektora Olivera Cromwella, až nakonec v roce 1660 sérii občanských válek a převratů ukončila restaurace monarchie, když na základě rozhodnutí parlamentu (Convention Parliament) stanul na královském trůnu Karel II. Stuart, za jehož vlády došlo k přijetí

dalšího důležitého dokumentu, který bývá zmiňován v kontextu formování Rule of Law – „Habeas Corpus“ z roku 1679. Poprvé byla zásada „předvolání k soudu“ kodifikována v roce 1679, ačkoliv k používání v podobě writů docházelo již několik století. Tento zákon je důležitý zejména z pohledu individuálních práv a svobod, když podle Diceyho sice neustavuje žádný princip a práva, ale z praktického hlediska má cenu stovky ústavních článků, které zaručují svobodu³² (Kovář – Tumis 2007: 48-79).

Právní dějiny Anglie jsou mimo jiné dějinami významných právních dokumentů a legislativních předpisů, které tvoří nepsanou ústavu a také spoluformovaly teorii Rule of Law – Magna Charta, Act of Settlement (upravující vztah mezi monarchou a parlamentem) nebo Habeas Corpus Act (Tamanaha 2004: 56-57).³³ Krom toho nesmíme opomenout ani významná teoretická díla slavných myslitelů, a v tomto kontextu stojí za zmínku jistě i počín, ke kterému došlo v období občanské války. V předcházejících kapitolách práce jsme již probrali příspěvky právních myslitelů jako např. Coke nebo Fortescue, kteří svou trochou přispěli k vývoji Rule of Law. Pozadu nechtěl zůstat ani skotský presbyterián Samuel Rutherford, který ve svém díle „Lex Rex“ v roce 1644 v rámci obrany skotských ideálů a ústavnosti vyslovil tezi, že „zákon je král“ a nikoliv, jak bylo v duchu královského absolutismu zvykem, „král je zákon“, čímž alespoň v tomto bodě připravil půdu pro politickou teorii Johna Locka. Rutherford byl toho názoru, že královská moc není božím právem, ale je odvozena od souhlasu lidu (Rutherford cit. dle Thomson 2010: 92).

³²Defining the „Rule of Law“, dostupné na: <http://www.consoc.org.uk/discover-the-facts/the-rule-of-law/>, 5.3.2014, A., V. Dicey, dostupné na: <http://www.commonlaw.com/Dicey.html>, 5.3.2014.

³³Srov. Defining the „Rule of Law“, dostupné na: <http://www.consoc.org.uk/discover-the-facts/the-rule-of-law/>, 5.3.2014.

4. 1. 3 Slavná revoluce 1688

Proměna anglického politického systému v 17. století byla dovršena Slavnou revolucí³⁴, která se stala jakýmsi ztvrzením postojů, jež zastával např. Edward Coke. Až do 17. století se anglická monarchie výrazně nelišila od svých kontinentálních sester (Francie, Španělsko), když více či méně vykazovala rysy státu se silnou centralizovanou mocí v rukou panovníka. Ovšem krvavé střety, poprava krále a další události daly vzniknout politickému systému založenému na sdílené suverenitě panovníka a krále a nadřazenosti práva. Světlo světa tak spatřil nový ústavní systém, který v duchu jeho průkopníků a obhájců vycházel z pradávnej tradice, a jehož základem je obrana individuálních práv a svobod (Costa 2007: 84).

V roce 1685 nastoupil na anglický trůn Jakub II. Stuart, jehož „whigovská“³⁵ interpretace historie Slavné revoluce vinila ze snah o absolutistický způsob vlády a obnovení výsostného postavení katolické církve, proti čemuž se vzepřela silná opozice. Podle Kováře připomínala vláda Jakuba II. v letech 1685-1688 panování Karla I. (1625/1629-1640), když ani tento stuartovský panovník nepochopil, že shoda nebo alespoň snaha o kompromis s většinou svých oponentů patří k „umění vládnout“ a je tedy základním předpokladem úspěchu. Podle českého historika spočívá tragédie Jakuba II. v tom, že ve skutečnosti o zásadní zvrát ve prospěch absolutistické vlády neusiloval, jak mu vyčítala opozice, když pouze usiloval o zrovnoprávnění katolíků a chtěl využívat své královské prerogativy v takovém rozsahu, v jakém podle jeho vidění anglického práva (dějin) odpovídaly anglické ústavnosti (Kovář – Tumis 2007: 101-

³⁴ Novověké pojetí revoluce, jehož základním rysem je „*element novosti*“ (Arendtová 2011: 24) v dějinách neplatil vždy. Jak ukazuje kromě Arendtové i Miller právě na příkladu anglické revoluce, ještě v roce 1755 se lze setkat s definicí revoluce jako „*cyklické události, tedy jako změny v přírodě a společnosti završující [...] návrat k počátečnímu stavu*“ (Miller 2006: 10). Starověk (středověk) respektive jeho aktéři si politické změny, které byly často doprovázeny násilím, nevysvětlovali v kontextu příchodu něčeho nového, ale jako znovu nalezení „*jiné fáze vlastního cyklu*“ (Arendtová 2011: 18). Až novověk přinesl do vidění světa „*dějinnost*“ a tedy i možnost nového začátku, chceme-li (neznámého) příběhu (Arendtová 2011: 18, 25). Je tedy otázkou, zda události 17. století lze označovat termínem revoluce.

³⁵ Historikové „whigovského“ stíhu zdůrazňovali pozitivní dopad Slavné revoluce zejména na podobu anglické ústavy a také na zachování protestantského nástupnictví, nebo spojení Anglie a Skotka ve Velkou Británii. Naproti tomu zástupci „toryovské školy“ zpochybňovali legitimitu nástupnictví, které mělo vést ke krizi Anglie v období „whigovské oligarchie“. S protiargumentem v podobě výrazného vzestupu a velmocenského postavení Anglie na mezinárodní scéně se vypořádali také, když příčinu neviděli ve Slavné revoluci, ale k vzestupu podle nich došlo i navzdory ní (Kovář – Tumis 2007: 101-102).

102). To ale nemění nic na skutečnosti, že odlišné postoje vedly ke Slavné revoluci a vyjednávání s nizozemským místodržícím Vilémem III. Oranžským a jeho ženou Marií, která byla držitelkou nároku nástupnictví na anglický trůn. Ke konci roku 1688 se v Anglii vylodil Vilém Oranžský a velká část královské armády se přidala na jeho stranu, a tak se Vilémovi podařilo obsadit Londýn, což vedlo k pádu Jakuba II., který raději uprchl do Francie. Za takovéto situace bylo potřeba vyřešit ústavní otázky v souvislosti s uvolněným trůnem. Proto se v Anglii rozhodli vypsat nové parlamentní volby a tento parlament nesoucí název „Convention parliament“ (parlament bez účasti krále) přijal na začátku roku 1689 deklaraci. Ta klasifikovala jednání Jakuba II. jako abdikaci na královský trůn, čímž se tudíž uvolnilo místo pro jeho nástupce, jimiž se ve formě spoluvládnutí staly Vilém III. Oranžský a jeho žena Marie. Rozložení sil a „revoluční“ okolnosti nahrávaly zastáncům omezení královské moci, kteří si tak mohli vynutit své požadavky. Jejich promítnutím byla Listina práv „Bill of Rights“, která v mnohém potvrdila mnohá již existující práva. Z našeho pohledu nejdůležitější ustanovení omezovala práva Koruny ve prospěch parlamentu, ale obecně se dá říci, že Bill of Rights má charakter klíčového ústavního vyjádření základních občanských a náboženských práv a svobod, když např. *„údajné právo Koruny pozastavovat účinnost či uplatnění zákonů z královské moci bez souhlasu parlamentu je nezákonné“* (Kuklík – Seltenreich 2011: 281-82, 120-21).

Většina autorů považuje Listinu za zásadní dokument, který vedl k omezení královských pravomocí, čímž byl potvrzen nastolený trend a definitivně položeny základy pro svrchovanost parlamentu, jenž v 18. století neustále posiloval své těžce vybojované pozice. Rok 1689 znamenal pro Whigy velice důležitý moment, jelikož získala jejich doktrína o svrchovanosti parlamentu pevnou oporu. V jejich očích představoval parlament absolutní a neomezenou autoritu, přičemž své argumenty v souboji o budoucí charakter státu po Slavné revoluci podpořili myšlenkami nám již známých právníků – Fortescue nebo Coke (Goldsworthy 1999: 159-160). Právě Slavná revoluce byla jedním z hlavních faktorů, který silně ovlivnil strukturu a podobu vlády v období, jež nazýváme érou Roberta Walpola. Revoluce skoncovala s pokusy Stuartovských vládců – jmenovitě Jakuba II. – o návrat k poměrům před občanskou válkou či Slavnou revolucí. Republikánské zřízení z konce 40. a 50. let 17. století utrpělo z řady důvodů diskreditaci, a tak se ve vzduchu vznášela otázka, kterak velký

prostor bude vymezen královi v rámci anglické monarchie (Kovář 2004: 72-73). Vzhledem k tomu, že vítězem ideologického sporu se stali Whigové, nelze se podívat nad skutečností, že parlament se stal hlavní politickou silou v zemi a to na úkor krále. Slavná revoluce se totiž promítla i do rozvoje politických stran (Toryové a Whigové), jejichž vliv vzrostl spolu se změnami politického systému, který spoluutvářely. Slavná revoluce toho ve skutečnosti až tolik (jak by se mohlo na první pohled zdát) na vnitropolitické scéně nezměnila, když spíše potvrdila zmíněný trend směřování k parlamentní monarchii, který byl započat v občanské válce ve 40. letech a i přes řadu komplikací byl nezvratný (Kovář – Tumis 2007: 103).

Jednou z osob, které se zapsaly nesmazatelným písmem do právní historie Anglie, byl i William Blackstone. Ten se po vzoru svých předchůdců, kteří věřili v kontinuitu a starobylost anglické ústavy, domníval, že události roku 1688 nepřinesly zásadní změnu pro ústavní pořádek a zvyklosti, ale jednalo se pouze v jakési vyústění a potvrzení nepsané ústavy a tradičních individuálních práv (svobod) v Anglii. Tento pohled není v Blackstoneově podání ničím překvapivým, jelikož již období vlády Karla II. Stuarta (1660-1685) považoval z právního pohledu za teoreticky „dokonalé“, když v jeho průběhu došlo k pomyslnému ukončení období feudalismu, zavedení zásady „habeas corpus“ a zrušení writu Jindřicha IV. „de heretico comburendo“ potvrzeného parlamentem z roku 1401, který patřil k nejpřísnějším antikacířským zákonům. Tento důraz na kontinuitu a vzhlednutí se v zákonech z období vlády Karla II. podle Willmana pramenil z Blackstonova nesouhlasu s Lockovým názorem na revoluci a přirozený stav, čemuž Blackstone uzpůsobil svou argumentaci o právní kontinuitě, a to i v kontextu revolučního roku 1688 (Cairns 1985: 711-712; Willman cit. dle Cairns 1985: 712).

Podle Blackstona (přesněji interpretace Shattucka) byla revoluce dílem obrany tří velkých a primárních práv: na život, svobodu a vlastnictví, které ve své podstatě stály nad ostatními podřazenými právy, jenž lze v tomto kontextu chápat jako opatření a prostředky uplatňované za účelem dosažení oněch skutečných a podstatných svobod. Z toho podle Shattucka Blackstone dovozuje, že výdobytkem revoluce „*nebyla práva na život svobodu a vlastnictví jako taková, nýbrž to, že se začala považovat za nezcizitelná*“ (Shattuck cit. dle Arendtová 2011: 28).

4. 2 Parlament jako „suverén“ vs. Rule of Law

I přesto, že neexistuje jednotná definice Rule of Law, která by nám usnadnila snahu o posouzení vztahu doktríny parlamentní suverenity a Rule of Law, jedno je jisté. Nemusíme být pozornými pozorovateli, abychom dokázali vycítit panující napětí mezi těmito koncepty, které jsou charakteristickými rysy anglického konstitucionalismu. Vzestup moci parlamentu v 17. a následně 18. století zapříčinil, že v 18. století vylula na povrch otázka vztahu těchto dvou doktrín. Objevily se tak kritické hlasy zpochybňující suverenitu parlamentu, a také přišla na přetřes otázka po roli soudů a soudních přezkumů nebo právu na občanský odpor (srov. Goldsworthy 1999: 173). Jak již víme, v 18. století patřilo politické kolbiště Robertovi Walpolovi, celebritou právní teorie se stal William Blackstone, whigovský právník, jehož dílo „Commentaries on the Laws of England“ zastínilo veškeré soudobé práce z oblasti práva a právní teorie (Goldsworthy 1999: 19; Lieberman 2002: 31). Každopádně, celá řada právních teoretiků – včetně Blackstona – považující parlament za suverénního zákonodárce popisovali anglický konstitucionalismus jako „*vyváženou kombinaci nejlepších aspektů monarchické, aristokratické a demokratické formy vlády*“, přičemž každá z nich dokázala eliminovat stinné stránky ostatních a vyvážit moc mezi panovníkem a parlamentem (Goldsworthy 1999: 200-2001).

4. 2. 1 Blackstone – suverenita a přirozené právo

Blackstone je mnohými spolu s Austinem považován za „otce“ moderní doktríny parlamentní suverenity, ne všichni tento postoj sdílejí (viz Goldsworthy). Příznačné pro tuto kapitolu, která se zaměřuje na „napětí“ mezi doktrínami parlamentní suverenity a Rule of Law, je i skutečnost, že celá řada historiků a teoretiků common law (Allen, Barker, Lucas) nachází v díle Blackstona rozpor mezi jeho pojetím „přirozeného práva“, kterou podle nich „opustil“, a teorií parlamentní suverenity. Kupříkladu Paul Lucas argumentuje, že Blackstone nikdy nedisponoval autentickou teorií přirozeného práva, kterou by řadil na první místo, a tak bychom ho měli považovat za předchůdce Austina (Lieberman 2002: 49).

Objevitelem termínu přirozené právo nebyl Blackstone, ale oproti jiným autorům, kteří se zabývali a proslavili přirozené právo (Cicero, Grotius), připisoval Blackstone jeho původ Bohu, když zákony přírody jsou nejenže závazné pro všechny lidi na světě, ale jsou dány samotným Bohem (Stvořitelem). Všechny zákony jsou na tomto základě podřízeny přirozenému právu, které zaručuje naše „nezcizitelná“ práva, a v případě, že se zpronevěří duchu přirozeného práva, musejí být prohlášeny za neplatné (Blackstone 1753: 46-47). Zároveň podle Blackstona byla nejvyšší síla či moc v rukou zákonodárce, přičemž bychom mohli konstatovat, že pojmy „suverenita“ a „zákonodárce“ jsou „konvertibilní“. Ovšem v tomto případě se již nejedná o onoho Stvořitele. V Anglii tuto roli plnil parlament, jemuž tedy byla připsána role neomezeného tvůrce zákonů. Blackstone, přitahován Hobbesovými myšlenkami, totiž byl toho názoru, že stát (politické sjednocení) vznikl za účelem bezpečí, pohodlí (množství) jedinců a jeho cílem je jednat společně jako jeden člověk (Lieberman 2002: 49; Skinner 2012: 90-91). Podle Blackstonea „svrchovaná moc“ – pravomoc vytvářet zákony – náleží vždy státu, když „význačný rys suverenity, tj. zákonodárná pravomoc, může sídlit v různých vládních formách, avšak sama autorita je vždy částí přirozeného, vnitřního práva, jež náleží suverenitě státu“ (Blackstone cit. dle Skinner 2012: 91).

Na první pohled zde dochází k rozporu, ovšem Goldsworthy v této souvislosti podotýká, že není nutné v Blackstonově pojetí hledat nekonzistentnost, protože svrchovanost přisuzoval pouze jednomu orgánu ve státě (parlamentu) a jeho „pochybení“ nemohlo být napraveno právní cestou, čímž myslí Goldsworthy především soudy (a soudní přezkumy). Anglickému lidu ale není odepřeno právo na nápravu těchto pochybení, když podle Goldsworthyho byl Blackstone příznivcem lidového odporu, jakožto vhodného nástroje proti porušení přirozených práv. Právo na lidový odpor bychom marně hledali v právních ustanoveních, když – a to je důležité – musí být mimo dosah jakýchkoliv konkrétních právních předpisů (Goldsworthy 1999: 10, 19).

4. 2. 2 Goldsworthy³⁶ a ideální světy Rule of Law a svrchovaného parlamentu

Z výše naznačeného je patrné – jak uvádí Goldsworthy – že v ideálním světě Rule of Law legislativní suverenity parlamentu je nežádoucím prvkem či, že se s konceptem Rule of Law vylučuje, když by měla být viděno tímto prismatem zákonodárná moc podřízena ústavně zakotvenému právu. Naopak v ideálním světě parlamentní suverenity se můžeme setkat s myšlenkami vyjadřující se o Rule of Law jako o „soudní rasistické rétorice“ nebo o soudních přezkumech jako o „korupčních ústavních inovacích“, které mají podpořit doktrínu Rule of Law. Významný teoretik parlamentní suverenity Goldsworthy, který ve svých dílech zkoumá historické a filozofické základy doktríny parlamentní suverenity a „bourá“ mnohé mýty, považuje celou řadu argumentů za „vtipné“ a tak se pokusil ukázat, že doktrína parlamentní suverenity a Rule of Law se nemusejí vzájemně vylučovat (Goldsworthy 2010: 57). Pro Goldsworthyho parlamentní suverenity znamená nejvyšší pravomoc určit, co je právo, zatímco soudci mohou pouze deklarovat tuto skutečnost, když musí každý zákon z dílny parlamentu přijmout jako platné právo. S tím souvisí i Goldsworthyho pohled na roli soudního přezkumu, když podle něj za předpokladu dobře fungujícího parlamentu, který nezneužívá svou moc, je spíše zbytečným a nebezpečným ohrožením demokracie, když lid disponuje proti vůli parlamentu jinými prostředky jako třeba revoltou aj. Mezi mýty, které se snaží ve svém díle „zbourat“ patří skutečnost, že doktrína parlamentní suverenity našla inspiraci v Hobbesovi a že jejím strůjcem je Blackstone (Douglas 2002: 319).³⁷

S hlavními kritiky parlamentní suverenity se Goldsworthy rozchází již v základním bodě, a to, kdy byla „vynalezena“ doktrína svrchovanosti parlamentu, když Goldsworthy se snažil dokázat, že je mylné datovat její vznik do pozdního 18. století a připisovat jí na vrub akademickým právníkům (Douglas 2002: 322). Goldsworthy teoretickou a filozofickou oporu pro své teze našel v právním pozitivismu Harta (zejména v jeho ideji právního uznání), když tento princip uznání musí být sdílen nejen soudci, ale napříč celým právním systémem, tedy soudci,

³⁶ Goldsworthy sice není autorem 18. století, ale téma vztahu parlamentní suverenity a Rule of Law výrazně svými poznatky obohatil, a tak považuji za přínosné jeho zařazení do této kapitoly.

³⁷ O'Brien, G.: 2000., dostupné na: <http://www.revparl.ca/english/issue.asp?param=76&art=188>, 5.3.2014

(vyššími) úředníky, výkonnou i zákonodárnou mocí (Goldsworthy 2010: 53-54; srov. Douglas 2002: 323).

Na základě toho, jak Goldsworthy vykládal koncept přirozeného práva a parlamentní suverenity u Blackstona a také, jakým způsobem se staví k problematice soudních přezkumů, můžeme tušit, kterak chápe doktrínu Rule of Law. Podle něj se jedná především o „politický princip, ideál, či aspiraci“, který nemusí v každém případě být zaručen zákony. Soudí, že většina teorií Rule of law vychází ze základů (starobylého) common law. Například podle Trevora Allana je doktrína parlamentní suverenity neslučitelná nejen s Rule of Law, ale i dalšími principy, které jsou zakotveny v nepsané anglické ústavě. Pokud považujeme Rule of Law za politický princip, můžeme říci, že zákonodárci jím jsou vázáni, stejně jako bychom asi našli jen málo jedinců, kteří by popírali, že jsou členové parlamentu vázáni dalšími politickými principy, jakými jsou např. spravedlnost nebo rovnost. Proto se Goldsworthy nebojí tvrdit, že parlamentní suverenity (tedy právně, nikoliv morálně či politicky, neomezená moc) je v Anglii v souladu s ústavními konvencemi, které hovoří o principech morálky nebo Rule of Law. Goldsworthy si proto na základě tohoto odlišení klade otázku, zda by měla zákonodárná moc podléhat právním limitům v podobě soudních přezkumů, tak jak žádají kritici parlamentní suverenity. Již citovaný Trevor Allan totiž tvrdí, že nelze v konečném důsledku smířit Rule of Law a doktrínu parlamentní suverenity, jelikož politická autorita bez jakýchkoliv právních omezení je v kontextu Rule of Law nemyslitelná. Je potřeba říci, že Goldsworthy se nesnaží jít proti myšlence podrobení zákonodárné moci soudním přezkumům a tím tuto myšlenku zdiskreditovat. Jde mu spíše o to, že nepokládá soudní přezkum za „nutný“ požadavek Rule of Law, jak se zejména v 18. a 19. století snažila tvrdit celá řada právních teoretiků. Zároveň dodává, že reformovat právní systém tímto směrem, by mohlo vést k odvedení pozornosti od (skutečné) problematiky Rule of Law (Goldsworthy 2010: 58-61, 78).

5. Koncepce Rule of Law a parlamentní suverenity u Diceyho

Závěrečné pojednání bude věnováno anglickému právnímu teoretikovi Albertovi Vann Diceyovi, který sice nebyl autorem myšlenky Rule of Law, ale v pozdním 19. století Rule of Law zpopularizoval a teoreticky rozpracoval takovým způsobem, že jeho dílo „Introduction to the Study of the Law of Constitution (1885)“³⁸ ovlivnilo několik generací jeho následníků a stalo se základním kamenem anglické ústavně-právní nauky. Ačkoliv jeho pojetí Rule of Law vyšlo na nějaký čas „z módy“, patří jeho jméno k nejčastěji zmiňovaným (citovaným) v souvislosti s problematikou Rule of Law, když prakticky nenajdeme v posledních 30 letech práci, která by minimálně nepolemizovala s tezemi v jeho dílech vyřčených.³⁹ Dicey ve zmíněném díle dokázal představit téma anglické ústavy širokému spektru vzdělavců a veřejnosti, v jejichž očích se stal hlavním komentátorem anglické ústavy. Tuto pověst si vydobyl zejména pozoruhodně jasným vyjádřením svých myšlenek (Santoro 2007: 160-161). Svou pozornost zaměřil na tři základní principy – parlamentní suverenitu, Rule of Law a ústavní konvence.⁴⁰ A právě koncepce parlamentní suverenity a Rule of Law v Diceyově podání budou tvořit obsah poslední kapitoly této práce. Zároveň spolu s Diceyem završíme cestu, jež si vytyčila za cíl pojednat o procesu formování Rule of Law v Anglii.

5. 1 Parlamentní suverenita⁴¹

Na začátku je potřeba říci, že Dicey své dílo napsal v období, které se vyznačovalo příklonem k myšlenkám Johna Austina. Ten vyžadoval existenci suverénního subjektu, jehož kompetence nejsou „předdefinovány“ a nikterak

³⁸ K dalším významným dílům řadíme např.: „*Lectures on the relation between law and public opinion in England during the nineteenth century*“ nebo „*A digest of the Law of England with reference to the Conflict of Laws*“.

³⁹ A. V. Dicey, Rule of Law, dostupné na: <http://www.lawteacher.net/miscellaneous/essays/the-rule-of-law.php>, 5.3.2014., The Rule of Law, The Important Debates, dostupné na: <http://www.consoc.org.uk/discover-the-facts/the-rule-of-law/>, 5.3.2014.

⁴⁰ Cosgrove, R., A.: 2004. „Dicey, Albert, Venn (1835-1922)“, *Oxford Dictionary of National Biography*. Dostupné na: <http://www.oxforddnb.com/view/printable/32811>, 5.3.2014.

⁴¹ Jako první jsem zařadil podkapitolo u Diceyho konceptu „parlamentní suverenity“, jelikož takovéto pořadí zvolil i sám Dicey.

omezeny⁴², což v duchu whigovské interpretace Slavné revoluce naplňovala zásada parlamentní suverenity, kterou Dicey spolu s Rule of Law identifikoval jako (spolu)princip anglické ústavy. Právě Dicey dovedl do „úplnosti“ definici doktríny suverenity parlamentu, která se objevila v 18. století, ve kterém byl dokončen proces utváření „smíšené vlády“, jež teoreticky rozpracoval John Locke ve svém pojednání o vládě (Kuklík – Seltenreich 2011: 133).

Dicey rozumí „parlamentem“ tři subjekty, které v jeho očích představují parlament. Těmito subjekty jsou „král“, „House of Lords“ (Sněmovna Lordů) a „House of Commons“ (Dolní sněmovna), přičemž takovéto složení přiléhavě označuje jako „král v parlamentu“ (Dicey 1915: 87). Všimnout si můžeme také skutečnosti, se kterou jsme se v předešlých kapitolách práce již setkaly, a to, že v některých aspektech navazují na práce (myšlenky) svých předchůdců, kteří výrazně vstoupili do dějin formování Rule of Law nebo doktríny parlamentní suverenity. Dicey v souvislosti s neomezenou zákonodárnou pravomocí parlamentu cituje prostřednictvím Blackstonových Commentaries Edwarda Cokea, který k tématu parlamentní suverenity říká: „Pravomoc a jurisdikce parlamentu je tak transcendentní a absolutní, že nemůže být ve vztahu k příčinám nebo osobám svázána jakýmkoliv pouty“ (Dicey 1915: 87).⁴³

Parlamentní suverenitu chápe Dicey následujícím způsobem: „*takto definovaný parlament má v rámci anglické ústavy právo vytvořit nebo zrušit jakýkoliv zákon (právo), a dále, že žádná osoba nebo orgán nemá podle práva Anglie právo zrušit nebo nerespektovat zákonodárství parlamentu*“ (Dicey 1915: 87). Zároveň s tím Dicey rozlišuje dvojí rozměr parlamentní suverenity – (1) pozitivní a (2) negativní (Dicey 1915: 87-88). V prvním případě odkazuje na pravomoci či soubor pravomocí v otázce přijímání zákonů, když disponuje exkluzivním právem jejich tvorby (změny, rušení). „*Jakýkoliv zákon parlamentu nebo jakákoliv jeho část, které vytvářejí nové právo nebo ruší či modifikují existující právo, musejí být dodržovány soudy*“. Negativní rozměr je

⁴² Srov. Bansal, R.: Essay on the Austin's Theory of Sovereignty, dostupné na: <http://www.shareyouressays.com/88417/essay-on-the-austins-theory-of-sovereignty>, 5.3.2014 nebo Austin, John, dostupné na: <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/John+Austin>, 5.3.2014.

⁴³ Právě Dicey, jak už jsem zmínil na začátku kapitoly o Edwardovi Cokeovi, využívá (prostřednictvím Blackstona) myšlenku Edwarda Cokea k obhajobě suverenity parlamentu, ačkoliv je to některých autorů myšlená myšlenka (viz kap. 3).

vymezen jako imunita⁴⁴ (odolnost) vůči všem subjektům (včetně soudů), které by se svou činností mohli dotknout platnosti právních předpisů, jež vzešly z parlamentní dílny. *„Žádná osoba nebo orgán nemá podle ústavy Anglie právo vytvářet pravidla, která by mohla zrušit nebo nerespektovat zákon parlamentu nebo která by byla vynucována soudy v rozporu se zákonem parlamentu“*. Dicey za nejdůležitější považuje, aby doktrína o parlamentní suverenitě byla jak ve své pozitivní, tak i negativní stránce plně uznána právy Anglie (Goldsworthy 1999: 10; Dicey 1915: 87-87; Eleftheriadis 2009:2).

Shrneme-li Diceyho pojetí parlamentní suverenity, lze konstatovat, že v právní rovině neexistuje žádné omezení, které by limitovalo vůli parlamentu (srov. Goldsworthy 1999: 19). *„Nejvyšší projev a vrcholný důkaz suverénní moci“* (Dicey cit. dle Fuller 1998: 109) můžeme spatřit v určitých zákonech přijatých parlamentem. A právní teoretik, jehož proslavila debata s neméně známou právní personou – H. L. A. Hartem – L. L. Fuller se logicky ptá, kterépak předpisy mají podle Diceyho takovéto výjimečné vlastnosti. Podle Fullera těmito zákony Dicey myslí takové normy, které *„prohlašují za platná manželství, která z důvodu nějaké formální nebo jiné chyby nebyla náležitě uzavřena“* a zákony, *„jejichž cílem je učinit právoplatnými transakce, které v době kdy k nim došlo byly protiprávní, anebo zbavit jednotlivce, na něž se zákon vztahuje, odpovědnosti za porušení práva“* (Dicey cit. dle Fuller 1998: 109). A právě v této legalizaci protiprávnosti lze spatřovat v Diceyho chápání parlamentní suverenity *„nejvyšší projev a vrcholný důkaz suverénní moci“* (ibidem). Dalším důkazem charakterizujícím svrchovanost parlamentu může být teze, která praví, že *„parlament by se sám mohl zničit tím, že by se zákonným způsobem rozpustil a nestanovil by žádný způsob, jak další parlament právoplatně svolat“* (ibidem). Autor díla *„Morálka práva“* v tomto sebevražedném aktu vidí prvky existenciální poetičnosti, když v takovémto chápání parlamentní suverenity spatřoval tradici ověřovat všemohoucnost parlamentu v absurdnosti extrémních výroků a příkladů, které používali stoupenci školy, k níž patřil i Dicey (Fuller 1998: 109). Tak jako tak, Fuller se v následujících pasážích jal podrobit Diceyho koncept kritice, pro nás je ale

⁴⁴Podle Eleftheriadise Dicey sice nepoužil výrazů (power a immunities), ale dá se říci, že věrně vystihují jeho myšlenku (Eleftheriadis 2009: 2).

důležité, že nám citované myšlenky Alberta Vann Diceyho pomohly pochopit základní obrysy jeho konceptu parlamentní suverenity. Fuller se tázal po podobě zákonů, nám ale nezbyvá než si položit otázku, zda je skutečně parlament neomezeným suverénem. Odpověď na tuto otázku má záporné znění, když skutečný výkon moci parlamentu je limitován dvěma omezeními – vnějším (odpor občanů) a vnitřním (vlastní povaha členů parlamentu) v rámci politické suverenity. V tomto bodě se Dicey blíží evropskému pojetí „Rechtsstaat“, když se na jednání parlamentu vztahuje politická kontrola. Existuje tak zde možnost, že se občané rozhodnou bránit svá práva a vzeprou se vůli parlamentu. Tento aspekt není ovšem, jak bychom se mohli domnívat, výsadou pouze demokratického zřízení, ale také, jak poznamenává Goldsworthy, despoticých monarchií (Goldsworthy 1999: 19; Santoro 2007: 163).

5. 2 Rule of Law a Albert Vann Dicey

Dicey, který – s hrdostí velebic tradiční výdobytky zásady Rule of Law – ve své práci popsal fungování anglického ústavního systému, označil právě Rule of Law za základní princip anglické ústavy, čímž určil směr ubírání právní vědy ve Velké Británii. Právě v absolutní nadřazenosti Rule of Law – ústava jako ztělesnění principu zákonnosti – můžeme spatřit promítnutí liberalismu (jednoho z jeho fundamentálních principů) do anglické ústavy.

O skutečnosti, že v Diceyho očích ztělesňovala Anglie právní stát, který ctí lidská práva, svědčí i zařazení postojů a názorů významných myslitelů (Voltaire, De Lolme, Tocqueville), kteří podle něj velebí právě Anglii, která je do značné míry odlišná a v otázce Rule of Law (právní vyspělosti všeobecně) na dobové poměry vyspělá. Jako příklad uvádí dílo Tocquevilla, který se jal prostudovat (a komparovat) Anglii a Švýcarsko, přičemž došel k závěru, že Anglie je mnohem více republikánská (a to poměrně výrazně) než Švýcarsko (Dicey 1915: 145-147). Je pravdou, že pokud si vezmeme knihu pojednávající o problematice „Velké francouzské revoluce“ vzešlou z pera Tocquevilla – „Starý režim a revoluce“ (2003) – nabudeme dojmu, že Tocqueville při občasných srovnáních Anglie a Francie opravdu v některých aspektech

„vzhlíží“ k anglickým poměrům.⁴⁵ Tocqueville si podle Diceyho všimá zejména „nadřazenosti práva“, jakožto odlišného charakteristického rysu anglických institucí a také anglického života. Dicey si tímto způsobem připravil půdu pro analýzu Rule of Law (Dicey 1915: 147), zatímco účelem zařazení „tocquevillovské části“ do této práce je snaha poukázat na Diceyho vztah k anglické ústavě a common law, které uctíval.

Podle Diceyho zahrnuje Rule of Law, jakožto charakteristický rys anglické ústavy, tři na první pohled odlišné, avšak příbuzné koncepce (Dicey 1915: 147). Dicey tak chápe doktrínu Rule of Law, kterou při troše zobecnění lze spojit s panstvím práva nad státem, následujícím způsobem:

(1) *„žádný člověk nemůže být trestán nebo povinen strpět zásahy do své osobní integrity nebo majetku, pokud neporušil právní ustanovení (právní normu přijatou řádným legálním způsobem) a tato skutečnost byla jako taková kvalifikována řádným soudem“.*

(2) *„nikdo nemůže být postaven nad zákon (ani stát), každý člověk je vždy subjektem práva“.*

(3) *„obecné ústavní principy jsou výsledkem rozhodnutí soudů, které určují práva soukromých osob v jednotlivých případech“.* (Dicey 1915: 147-153).

Takto by se v krátkosti dalo shrnout Diceyho pojetí „Rule of Law“, ale pro lepší uchopení je potřeba přiblížit Diceyho argumentaci a odůvodnění jeho závěrů k otázce Rule of Law. Přitom bychom neměli zapomenout na fakt, že Dicey své myšlenky formoval a ve formě knihy vydal na konci 19. století, takže je nutné číst jeho myšlenky v dobovém kontextu, protože – viděno dnešní optikou – by mohlo dojít k nepochopení (...).

(1) o něčem podobném hovoří i Dicey, když v komentáři k „úvodnímu konceptu“ Rule of Law uvádí, že moderní Angličany by na první pohled mohlo překvapit, že Rule of Law v tomto smyslu je nějakým výdobytkem anglických institucí, když by se mohlo zdát, že se jedná o společný rys všech civilizovaných zemí. Dicey došel při své analýze

⁴⁵ Podobné srovnávací pasáže Anglie a Francie nalezneme ve vynikající knize o Francouzské revoluci od F. Fureta – „Francouzská revoluce“ 1., 2. díl.

dobových poměrů k přesvědčení, že takto úzce vymezený pojem Rule of Law je typický pro Anglii a země, jež vycházejí z anglické právní tradice jako Spojené státy americké. Ale zároveň podotýká, že v případě evropských států na počátku 20. století se jedinci – za předpokladu apolitického a legálního chování – nemusí veskrze obávat svévolných rozhodnutí orgánů veřejné moci, když se tyto země blíží Anglii. Dicey přisuzuje veřejné moci v ostatních státech daleko širší diskreční pravomoci, které mohou vyústit v nepředvídatelné uvážení či svévoli takových orgánů v otázce posuzování oprávněnosti zatčení, dočasného odnětí svobody nebo vyhoštění, což v konečném důsledku vede k právní nejistotě a ohrožení individuálních práv (Dicey 1915: 147).⁴⁶ Dicey kladl důraz na „jedinečnost jurisdikce“, která tvořila opěrný bod jeho konceptu Rule of Law a také kriticky mířila na veřejnou moc (správní právo). Jednotná jurisdikce je obranou proti neuváženému po(zne)užití diskreční pravomoci, ale jen v případě, že je doplněna o princip legality (Santoro 2007: 164).

(2) Dicey proto požaduje, aby všichni občané (třídy) byli podřízeni obecnému právu daných zemí a zároveň spadali do jurisdikce řádných soudů. S Blackstonem řečeno „každý úředník, od předsedy vlády až po strážníka nebo výběrčího daní [...]“ by měl mít stejnou odpovědnost za své jednání jako jakýkoliv občan (Blackstone cit. dle Santoro 2007: 164). Z toho se dá vyvodit, že Dicey požaduje, aby z oné „unikátní jurisdikce“ nebyl vyloučen žádný veřejný činitel tak, jak můžeme pozorovat ve Francii, kde se velké části úředníků jakoby netýkaly běžné zákony a ti tak byli chráněni před řádnými soudy, jelikož jejich agendu řešily speciální správní soudy. To Dicey považoval za zvýhodnění veřejné moci (Dicey 1915: 149-153).⁴⁷ Tímto způsobem tedy Dicey zformuloval další zásadu Rule of Law – „rovnost před zákonem“.

(3) Dicey se domnívá – a v tomto bodě můžeme identifikovat rozdíl oproti ústavám ostatních evropských zemí – že ústavní zákony a pravidla nejsou zdrojem individuálních práv, ale naopak jejich důsledkem a potvrzením. Jednoduše řečeno, ústava je v Anglii odvozena od běžného práva, když Dicey vidí v obecném právu vyšší

⁴⁶ Srov. Rule of Law, dostupné na: <http://www.lawteacher.net/miscellaneous/essays/the-rule-of-law.php>, 5.3.2014.

⁴⁷ Srov. Rule of Law, dostupné na: <http://www.lawteacher.net/miscellaneous/essays/the-rule-of-law.php>, 5.3.2014.

míru ochrany individuálních práv než u psaných ústav, od kterých se až následně odvozuje např. právo na osobní svobodu. Podle Diceyho se jedná o historický fakt a ne nějaký normativní princip, přičemž ho prezentuje s odkazem na tradici anglického common law. S tím souvisí i jeho požadavek, abychom Rule of Law neztotožňovali s nějaký fundamentálním nebo nadřazeným zákonem, jelikož ochrana občanských svobod prostřednictvím soudů a v souladu s common law není dílem jednoho konkrétního zákona (jako např. Bill of Rights; Dicey 1915: 150-3; Santoro 2007: 165-67).

5. 3 Kompatibilita parlamentní suverenity a Rule of Law jako sporný bod u A. V. Diceyho

Otázka vztahu dvou základních principů anglické ústavy se nabízí prakticky na první pohled. Jak poznamenává Santoro, právě kompatibilita oněch dvou principů – parlamentní suverenity a Rule of Law – nejvíce zaměstnává anglické konstitucionalisty, když mu zejména autoři zastávající pozici ochránců základních práv vytýkají jeho pojetí parlamentní suverenity, v němž postrádají přesné limity legislativní moci – viz *„práva a svobody, které common law tradičně zaručuje, by mohly být zrušeny parlamentem přes noc“* (Santoro 2007: 169). Tyto výtky směrem k Diceyho parlamentní suverenitě asi nejlépe shrnul (vystihnul) Hayek, jehož proslavilo dílo *„Cesta do otroctví“*. Ten v této souvislosti míní, že *„celá historie konstitucionalismu, přinejmenším od Johna Locka, a stejně tak historie liberalismu, je o boji proti pozitivistickému pojetí suverenity a spřízněné koncepci všemocného státu“* (Hayek cit. dle Santoro 2007: 169). Podle kritiků Dicey ponížil princip Rule of Law na pouhé „rule of recognition“ čímž se stal pokračovatelem „austinovského“ dogma parlamentní suverenity, který výrazně oslabuje ochranná opatření, která se týkají individuálních práv (Santoro 2007: 170). Proto není příliš překvapivé, že zástupci tohoto myšlenkového proudu těžko nachází v Diceyho díle průsečík Rule of Law a teorie neomezené svrchovanosti parlamentu.

Na druhou stranu Dicey byl hrdý na anglickou tradici common law, která se vyznačovala ochranou základních práv, svobod a zásad spravedlnosti a to dříve než v jiných zemích. Proto se zdá poměrně legitimní číst jeho koncept (v teoretické a

historické rovině) právě v kontextu tradice common law. Podle Santora můžeme také chápat Diceyho pojetí ústavního práva jako pokus o narýsování „common law ústavy“⁴⁸. Vzhledem ke skutečnosti, že Anglie psanou ústavou nedisponuje, nabízí se myšlenka, že Dicey přisoudil Rule of Law ústavní statut, v němž se odráží common law a myšlenky a hodnoty, kolem kterých se postupně vyvinulo (Santoro 2007: 173). Dicey, soudě podle názoru Santora, věří v ústavní tradici a Rule of Law, která – odlišně oproti jiným zemím, např. Francii – se ve svých základech staví proti „libovůli“ suveréna, jenž by chtěl potlačovat individuální práva. V tomto aspektu lze pozorovat odklon Diceyho od pozitivistického pojetí parlamentní suverenity Austina, pro které na Diceyho mířila pera jeho kritiků. Podle Diceyho svrchovanost parlamentu podporuje Rule of Law, na rozdíl od jiných forem vlády, a proto nejsou tyto dva principy v rozporu, ale navzájem kompatibilní. Trevor Allan k této problematice dodává, že parlamentní suverenity souvisí s demokracií a v případě, že by svrchovanost parlamentu ohrožovala demokratické principy, máme tu ještě „moudré“ soudce, kteří by se zdráhali „špatné“ právní předpisy přijmout a rozhodovat podle nich. Allan je toho názoru, že je jakousi povinností soudců usilovat o to, aby byly právní předpisy interpretovány v souladu s tradičními hodnotami individuální svobody, tedy common law (Allan 1993: 12-18).

.

⁴⁸ Santorova interpretace Diceyho se blíží konceptu Rule of Law Trevora Allana, když podle něj je Rule of Law ke common law ve vztahu symbiózy, přičemž common law tvoří praktický rámec, v němž se Rule of Law realizuje.

6. Závěr

V úvodu práce bylo naznačeno, že obsah práce naplní pomyslná „cesta“, jejímž cílem bylo přiblížit proces formování Rule of Law v Anglii, přičemž v jejím průběhu byly učiněny „zastávky“, které nám pomohly odpovědět na následující otázky: (1) kde hledat (v jakém období) kořeny konceptu Rule of Law? (2) jakým způsobem se pod vývoj Rule of Law podepsaly významné právní dokumenty, jako např. Magna Charta? (3) jak ovlivnilo myšlení právních teoretiků a politických myslitelů formování Rule of Law? (4) Rule of Law a doktrína parlamentní suverenity – (ne)slučitelné principy anglického konstitucionalismu?

Odpověď na (1) otázku dávají tušit již první řádky kapitoly *Středověk a kořeny Rule of Law*, ve kterých jsme se mohli dovědět, že – každého trošku zasvěceného čtenáře to nemůže příliš zaskočit – počátek vývoje Rule of Law nemůžeme spojovat s nějakým konkrétním bodem či událostí, když se jednalo o „neplánovaný a pomalý“ proces, který byl zahájen ve středověku. Primární pozornost byla v této kapitole upřena do období feudalismu, ačkoliv badatel Tanamaha v kontextu vývoje Rule of Law přičítá význam zvykovému právu germánských kmenů. Je potřeba ale říci, že další dva „zdroje“ Rule of Law, které identifikoval (soupeření králů a papežů o moc, dokument Magna Charta) tento autor, datujeme právě do období vrcholného a pozdního středověku. Otázka Rule of Law úzce souvisí i s rozvojem common law, jehož formování historikové zasazují do období konce 11. století (vláda Viléma Dobyvatele a jeho nástupců), když obdobím „skutečného vzniku“ měla být vláda Jindřicha II., který svou aktivitou k rozvoji práva přispěl ve 12. století.

Do období středověku řadíme působení několika právních myslitelů, kteří se zasadili o rozvoj práva a právního myšlení v Anglii, a také přijetí velice významného dokumentu, který z pohledu Rule of Law patří k nejdůležitějším. Kapitoly *Středověké spisy – Glanville, Bracton, Fortescue a Magna Charta a významné právní dokumenty* nám krom odpovědi na (1) otázku přinesly i odpovědi na otázky (2) a (3). Jestliže Glanville přispěl k rozšíření common law na úkor kanonického a partikulárního práva, Bracton se pokusil sumarizovat anglické právo a podat ho v jakési institucionalizované formě (ne zcela se mu to povedlo), když z jeho myšlenek čerpala jedna

z nejproslulejších osobností právního myšlení – Edward Coke. Bracton byl pozdějšími autory hojně citován pro jeho „nadřazení zvykového práva nad pravomoci krále“ (interpretace McIlwaina), čímž pomohl spoluvytvořit argumentaci proti královskému majestátu, proti němuž se vzedmul odpor v 17. století. Dalším středověkým autorem, u něhož došlo k převzetí myšlenek v rámci „boje“ za existenci starobylé anglické ústavy, byl Furtescue, který se například stavěl proti nezákonnému mučení. Na příkladu Magny Charty lze takřka ilustrativně pozorovat vliv „právních dokumentů“ na vývoj Rule of Law, když se Charta v dalších staletích stala jakýmsi praporem nespokojených skupin, které bránily práva jednotlivců a stavěly se proti zlovůli královské moci. Jestliže někteří autoři „nepřeceňují“ její vliv a tvrdí, že významným dokumentem se stala až v důsledku událostí dalších století, jiní, zejména zastánci „tradičního odkazu“ starobylých práv, jí přisuzují význam prakticky od počátku.

Jedním z autorů, kteří tak činí, byl i „tvůrce historického mýtu anglické ústavy“ Edward Coke, jenž v duchu teze „právo nad státem“ nahlížel na pravomoci krále a parlamentu. Coke chápal Chartu jako „razítko“, které potvrdilo platnost starodávného anglického práva, jehož počátky nelze v důsledku absence dostatku pramenů přesně odhadnout. Charta tak je potvrzením „fundamentálního práva“ a svobod, které náležejí anglickému lidu. O takovýto náhled opřel Coke i své argumenty ve slavném případě dr. Bonhama, v němž se postavil proti zákonu z dílny parlamentu, když je podle něj potřeba označit některé zákony za neplatné, a to pokud odporují zdravému rozumu a „common right“. Kauza dr. Bonhama se později stala základem pro doktrínu soudních přezkumů. Dalším počinem Cokea se stal jeho „boj“ proti královské moci, když jako zastánce „whigovské“ doktríny o „existenci závazné a autonomní historické ústavy“ proslul svými výpady proti Jakubovi a Karlovi I. Právě „mýtus“ starobylé ústavy se stal jedním z nástrojů, které používala opozice v 17. století proti panovníkům, přičemž tyto snahy vyvrcholily v občanskou válku a Slavnou revoluci v roce 1688, která definitivně ztvrdila nastolený trend přesunu moci z královských rukou směrem k parlamentu. Události 17. století byly zároveň lemovány přijetím celé řady dokumentu, které s vývojem konceptu Rule of Law úzce souvisí – Habeas Corpus, Bill of Rights.

Odpověď na poslední otázku (4) nám přinesla kapitola *Rule of Law a doktrína parlamentní suverenity v zrcadle 17. a 18. století* (přesněji řečeno její druhá část) a *Koncepce Rule of Law a parlamentní suverenity u Diceyho*. Anglický konstitucionalismus jako „vyvážená kombinace nejlepších aspektů monarchické, aristokratické a demokratické formy vlády“ je mnohými autory charakterizován dvěma zásadními principy – Rule of Law a doktrína parlamentní suverenity. Celá řada autorů ale v souvislosti s nimi vede debaty okolo jejich vzájemného vztahu a výjimkou nebyla ani předkládaná práce, která v krátkosti představila pohledy tří významných autorů – Blackstonea, Goldworthyho a Diceyho, jenž proslavil koncept Rule of Law a ovlivnil teorii práva na několik desetiletí. Prvním z uvedených autorů – Blackstoneovi – bývá vyčítán (např. Lucas) rozpor mezi jeho pojetím přirozeného práva a teorií parlamentní suverenity, když na jedné straně tvrdí, že všechny zákony jsou podřízeny přirozenému právu (dáno Stvořitelem), jež zaručuje nezcizitelná práva, a svrchovanou mocí, která náleží vždy státu, respektive zákonodárné moci. Goldworthy přináší do této problematiky svůj pohled a tvrdí, že v ideálních světech Rule of Law a parlamentní suverenity mohou být oba koncepty nekompatibilní, avšak on považuje Rule of Law za princip politický, a proto není v zásadě v antagonistickém vztahu s parlamentní suverenitou. Závěrečná část je věnována AV Diceymu, který definoval Rule of Law i druhý zmiňovaný koncept – suverenitu parlamentu – a zároveň se i zamyslel nad jejich vzájemným (ne)souladem. Pokud bychom hledali definici Rule of Law, kterých vznikla celá řada, Dicey nám může být nápomocen, jelikož patří k autorům, jenž můžeme považovat za „odrazový“ můstek ke studiu Rule of Law.

Předkládaná práce nám nabídla vzhled do historického procesu formování Rule of Law v Anglii, přičemž se domnívám, že je více než patrné, že svou roli v onom „pomalém a neplánovaném“ procesu sehrávala svou roli celá řada aspektů, událostí či myšlenek významných autorů, které dohromady utvořily koncept, jenž se stal jedním z pilířů anglického konstitucionalismu a na nějž je Anglie právem hrdá.

7. Seznam literatury:

Allan, T., R., S.: 1993. *Law, Liberty, and Justice: The Legal Foundations of British Constitutionalism*. Oxford University Press: Oxford.

Arendtová, H.: 2011. *O revoluci*. Oikoymenh: Praha.

Balík, S. – Balík, S. (ml.): 2010. *Právní dějiny evropských zemí a USA*. 4 rozšířené vydání. Aleš Čeněk: Plzeň.

Baker, J.: 2002. *An Introduction to English Legal History*. Butterworths.

Blackstone, W.: 1753. *Commentaries on the Laws of England in Four Books*. Vol. 1, The Online Library of Liberty, A Project of Liberty fund, Inc.: Indianapolis.

Bloch, M.: 2010. *Feudální společnost*. Argo: Praha.

Boyer, A. D.: 1998. „Understanding, Authority, and Will“: Sir Edward Coke and the Elizabethan Origins of Judicial Review. *Boston College Law Review*, Vol. 39, Iss. 1/2, pp. 43-93.

Brooks, C., W.: 1986. *Pettyfoggers and Vipers of the Commonwealth. The „Lower Branch“, of the Legal Profession in Early Modern England*. Cambridge University Press: Cambridge.

Cairns, J.: 1985. Blackstone, The Ancient Constitution and the Feudal Law. *The Historical Journal*, 28/3, pp. 711-717.

Carr, H. C.: 1961. *What is History?* Cambridge University Press: Cambridge.

Casalini, B.: 2007. Popular Sovereignty, the Rule of Law, and the „Rule of Judges“ in the United States. In.: Costa, P. – Zolo, D. (eds.): 2007. *The Rule of Law. History, Theory and Criticism*. Springer: Dordrecht, pp. 201-236.

Costa, P.: The Rule of Law: A Historical Introduction. In.: Costa, P. – Zolo, D. (eds.): 2007. *The Rule of Law. History, Theory and Criticism*. Springer: Dordrecht, pp. 73-152.

Dicey, A., V.: 1915. *Introduction of the Study of the Law of the Constitution*. The Online Library of Liberty. Project of Liberty Fund, Inc.: Indianapolis.

Douglas, E. E.: 2002. The Sovereignty of Parliament: History and Philosophy by Jeffrey Goldsworthy Review. *The University of Toronto Law Journal*, Vol. 52, No. 3, pp. 313-329.

Duby, G.: 1997. *Neděle u Bouvines 27. červenec 1214*. Argo: Praha.

Eleftheriadis, P.: 2009. Parliamentary Sovereignty and the Constitution. *Canadian Journal of Law and Jurisprudence*. Vol. XXII, No. 2, July, 1-24.

Gibbon, E.: *Úpadek a pád říše římské*. Odeon: Praha.

Goldsworthy, J.: 1999. *The Sovereignty of Parliament. History and Philosophy*. Clarendon Press: Oxford.

Goldsworthy, J.: 2010. *Parliamentary Sovereignty. Contemporary Debates*. Cambridge University Press: New York.

Gross, A.: 1996. Unending Conflict: The Political Career of Sir John Fortescue, 1455-1471. In. Gross, A.: 1996. *The Dissolution of the Lancastrian Kingship: Sir John Fortescue and the Crisis of Monarchy in Fifteenth Century England*. Lincs.: Stamford, pp. 70-90.

Hart, H., L., A.: 2010. *Pojem práva*. Prostor: Praha.

Hallam, H.: 1827. *The Constitutional History of England from the Accession of Henry VII. to the Death of George II*. Vol. I., John Murray: London.

Helmholz, R., H.: 2009. Bonham's Case, Judicial Review, and The Law of Nature. *Journal of Legal Analysis*. Vol. 1, No. 1, pp. 325—354.

Hill, Ch.: 1997. *Intellectual Origins of English Revolution. Revisited*. Clarendon: Oxford.

Hill, Ch.: 2002. *The Century of Revolution 1603-1714*. Routledge: London.

Hostettler, J.: 1997. *Sir Edward Coke: A Force for Freedom*. Barry Rose Law Publisher: London.

Klein, W.: 1993. The ancient constitution revisited. In.: Phillipson, N., Skinner, Q. (eds.): 1993. *Idea in context. Political diskurse in early modern Britain*. Cambridge University Press: New York, pp. 23-44.

Klitzke, R., A.: Historical Backround of the English Patent Law. *Journal of the Patent Office Society*, 41 (90), 615-650.

Kovář, M.: 2004. *Velká Británie v éře Roberta Walpola. K vývoji britského státu a britské společnosti v první polovině 18. století*. Nakladatelství ISV: Praha.

Kovář, M. – Tumis, S.: 2007. *Zrození velmoci. Anglie (Velká Británie) na cestě k postavení první světové mocnosti (1603-1746)*. Trianon: Praha/Kroměříž.

Knapp, V.: 1996. *Velké právní systémy. Úvod do srovnávací právní vědy*. C.H. Beck: Praha.

Kuklík, J. – Seltenreich, R.: 2011. *Dějiny angloamerického práva*. 2. vydání. Leges: Praha.

Le Goff, J.: 2007. *Paměť a dějiny*. Argo: Praha.

Lieberman, D.: 2002. *The Province of legislativ Determned. Legal Theory in eigheteen-century Britain*. Cambridge University Press: New York.

Lobban, M.: 2007. *A Treatise of Legal Philosophy and General Jurisprudence. A History of the Philosophy of Law in the Common Law World, 1600-1900*. Vol. 8. Springer: Dordrecht.

MacKay, R., A.: 1924. Coke: Parliamentary Sovereignty ort he Supremacy of the Law. *Michigan Law Review*, Vol. 22, No. 3, pp. 215-247.

Maitland, F., W. – Pollock, F.: 2010. *The History of English Law efore he Time of Edward I*. Liberty Fund: Indianapolis.

Maurois, A.: 1993. *Dějiny Anglie*. Nakladatelství Lidové noviny: Praha.

McIlwain, Ch., H.: 1947. *Constitutionalism Ancient and Modern*. Cornell University: New York.

Miller, J.: 2006. *Odložený zrod Leviatana. Krize raně Stuartovské monarchie (1603-1641)*. Argo: Praha.

Mundy, J., H.: 2008. *Evropa vrcholného středověku 1150-1300*. Vyšehrad: Praha.

Phillipson, N., Skinner, Q. (eds.): 1993. *Political Discourse in Early Modern Britain*. Cambridge University Press: Cambridge.

Pocock, J., G., A.: 1987. *The Ancient Constitution and the Feudal Law. A Study of English Historical Thought in the Seventeenth Century*. Cambridge University Press: New York.

Plucknett, T., T.: 1926. Bonham's Case and Judicial Review. *Harvard Law Review*, Vol. 40, No. 1, pp. 30-70.

Plucknett, T., T.: 1942. The Genesis of Coke's Reports. *Cornell Law Quarterly*, 27 (1), pp. 190-213.

Ransdorf, M.: 2000. Předmluva „Rozumět Rusku, rozumět Leninovi“ ke knize: Lenin, V., I.: 2000. *Stát a revoluce*. Otakar II. Cover layout.

Santoro, E.: 2007. The Rule of Law and the „Liberties of the English“. The Interpretation of Albert Venn Dicey. In.: Costa, P. – Zolo, D. (eds.): 2007. *The Rule of Law. History, Theory and Criticism*. Springer: Dordrecht, pp. 153-200.

Scott, J.: 2004. *English Troubles. Seventeenth-Century English Political Instability in European Context*. Cambridge University Press: New York.

Seltenreich, R.: 2003. Soudce a jeho král - Edward Coke ve sporu s Jakubem I. *Právník*, č. 5, str. 474 - 482.

Skinner, Q.: 2012. *O státě*. Oikoymenth: Praha.

Tamanaha, B., Z.: 2004. *On the Rule of Law. History, Politics, Theory*. Cambridge University Press: New York.

Tocqueville, A. de.: 2003. *Starý režim a revoluce*. Academia: Praha.

Turner, R., V.: *Magna Charta*. Pearson Longman: London.

White, R., J., A.: 2004. *A short history of England*. Cambridge University Press: Cambridge.

Zoubek, V.: 2011. Stát, demokratické metody vládnutí v právních státech západu a globální problémy bezpečnosti. *Karlovarská právní revue*, 1/2011, pp. 1-28.

7. 1 Internetové zdroje

Coke, E.: 2003. *The Selected Writings and Speeches of Sir Edward Coke*, ed. Steve Sheppard Indianapolis: Liberty Fund, Vol. 1., dostupné na: <http://oll.libertyfund.org>.

Cosgrove, R., A.: 2004. „Dicey, Albert, Venn (1835-1922)”, *Oxford Dictionary of National Biography*, dostupné na: <http://www.oxforddnb.com/view/printable/32811>.

O'Brien, G.: 2000. *Parliamentary Book Shelf*, dostupné na: <http://www.revparl.ca/english/issue.asp?param=76&art=188>.

Portál o Common law, dostupné na: <http://www.commonlaw.com>.

Reichel, H. R.: 1916. Sir John Fortescue, Critical Introduction by H. R. Reichel. In: Craik, H., (eds.): 1916. *Fourteenth to Sixteenth Century*. English Prose, dostupné na: <http://www.bartleby.com/209/index1.html>.

The Constotituion Society, dostupné na: www.consoc.org.uk.

The Free Dictionary, dostupné na: <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com>.

Turner, R., V.: The Meaning of Magna Carta since 1215. *History Today*, Vol. 53, Iss. 9, dostupné na: <http://www.historytoday.com/ralph-v-turner/meaning-magna-carta-1215>.

8. Resumé

This bachelor thesis called “The historical process of the formation of the Rule of Law in England” deals with the creation of the Rule of Law in England. The main goal is to map its development from the medieval roots to the 19th century. The Rule of Law doctrine was popularized by jurist A. V. Dicey. The author asks three basic questions:

- 1) In which period has the Rule of Law concept its roots?
- 2) What role do important legal documents (such as Magna Charta) play in this development?
- 3) How did the formation of the Rule of Law influence the way of thinking of legal theorists and political thinkers?
- 4) The Rule of Law and the Parliamentary Sovereignty doctrines – (in)compatible principles of the English Constitutionalism?

First chapter of this thesis describes the medieval roots of the Rule of Law and discusses the works and thoughts of legal theorists Glanville, Bracton, Fortescue. Second part focuses on Edward Coke, a famous jurist. There is a description of his way of thinking and postulates, which had a significant impact on the development of the Rule of Law (“The Myth of the Ancient Constitution“ or “Dr. Bonham’s Case“). Next chapter deals with the England in the 17th century – the English Civil War in 40s and the 1688 Glorious Revolution. A very important chapter of this work concerns the relationship between the Rule of Law and the Parliamentary Sovereignty. In conclusion, there is a last chapter about the Rule of Law and the Parliamentary Sovereignty according to A.V. Dicey.

